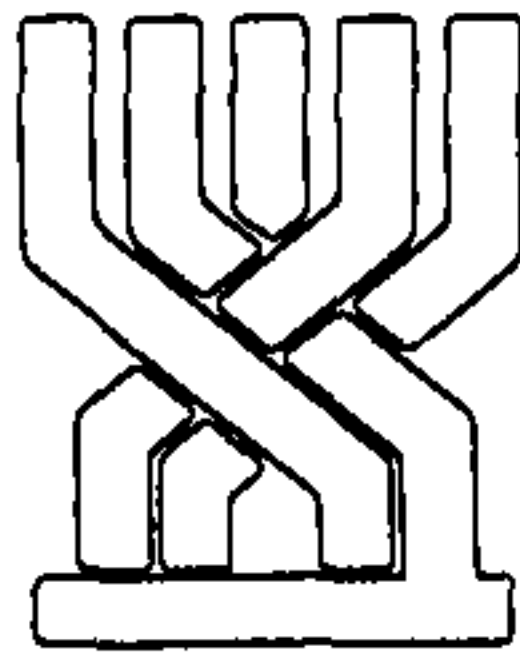

311

המוסד לביטוח לאומי
האגף למחקר ותכנון

מפעל נסיוני
לשיפור שירות ההזנה
בבתי-הספר
בלוד ורמלה
בשנת הלימודים תשל"ה

מס. 4

מפעלים מיוחדים

ירושלים, ספטמבר 1976, אלול תשל"ו

המוסד לביטוח לאומי
האגף למחקר ותכנון

מפעל נסיוני
לשיפור שירות החזנה בבתי-הספר
בלוד ורמלה
בשנת הלימודים תשל"ה

מאת:
אגי מינהרד
נעמי פינטון

ירושלים, ספטמבר 1976, אלול תשל"ו

ה ק ד מ ה

ביולי 1972 נערך סקר על "הזנת ילדים בבתי הספר" ע"י ד"ר אברהם דורון, לפי הזמנת המוסד לביטוח לאומי. בעקבות סקר זה החליט המוסד לביטוח לאומי, בשיתוף עם משרד החינוך והתרבות ומשרד הבריאות להכניס שיפורים במסגרת נסיונית, בשירות ההזנה בשני בתי ספר, ולבחון באורח שיטתי את השפעת השיפורים הללו על שיעור ההשתתפות של ילדים בשירות ההזנה. הניסוי נערך בבית"ס "שרת" ברמלה ובבית"ס "רמז" בלוד, במשך שנת הלימודים תשל"ה.

דו"ח ביניים של מפעל זה פורסם בפברואר 1975, והפרסום הנוכחי הוא הדו"ח הסופי. האחראי לביצוע הפרויקט במוסד לביטוח לאומי הוא ענף בטוח ילדים בהנהלת רינה ברקאי. בעניינים האדמיניסטרטיביים, הקשורים לביצוע של פרויקט זה עסקה רבקה שי ואת המפעל בשדה ריכזה ניצה מלמד. על התחום המחקרי של המפעל היתה אחראית המחלקה למחקר גמלאות ארוכות מועד, בהנהלת שלמה כהן. המחקר והבדיקות המוקדמות נעשו ע"י אלחנן בלומנטל וויקי וענונו. השלבים המאוחרים יותר של המחקר נעשו בידי נעמי פינטון ואגי מינהרד. יצחק הברפלד ונמרוד ליטבק טיפלו בצדדים הטכניים של המחקר.

צוות ההיגוי, שליווה את המפעל בכל שלביו, כלל את: יהושוע בלבינדר, רבקה שי, שלמה כהן, נעמי פינטון וניצה מלמד. מהמוסד לביטוח לאומי, ד"ר אברהם רשף ממשרד הבריאות, וטלי יודפת ממשרד החינוך והתרבות.

הודות לכל אלה שהוזכרו, וכך הודות למנהלים ולמורים בבתי הספר הגענו לסיום מוצלח של המפעל, אנו מודים על הרצון הטוב ועל שיתוף הפעולה של כולם.

נירה שמאי

ס/מנהל האגף למחקר ותכנון

תוכן העניינים

עמוד	
9-26	פרק א': סיכום הממצאים
9-10	1. מבוא
10-11	2. תמצית התוצאות והמסקנות
11-21	3. פירוט התוצאות
22	4. דו"חות תצפיות
22-25	5. כמויות המזון שהתלמידים מקבלים בהשוואה עם הסל התקני הרשמי של משרד החינוך (סל רשף)
25-26	6. בעיות טכניות בהערכת המחקר
26	7. מסקנות
27-34	פרק ב': שיטות והגדרות
27-29	1. מערך המחקר
29-33	2. כלי מדידה
33-34	3. מידגם
	נספחים:
35-36	א. תיאור כללי של בתי הספר בקבוצת הביקורת והניסוי
37-59	ב. תיאור כלי מדידה
38	1. דו"ח הסתכלות
39	2. דו"ח יומי למורה
40-53	3. שאלון סופי
54-59	4. שאלון מוקדם

עמוד

27

מערך הנסוי

גראף מס' 1 - השתתפות חודשית לקבוצת ניסוי וקבוצת בקורת

15

במשך שנת תשל"ד-תשל"ה

רשימת הלוחות

1. שינויים מהמבחן המוקדם למבחן הסופי בין המשתתפים בקבוצת הניסוי והביקורת
14
2. שיעור המשתתפים לפי בתי-הספר בשנים תשל"ד-תשל"ה
14
3. הקשר בין התנהגות הילד לעמדות ההורים
19
4. פירוט התלות של דעות ההורים בדעות הילדים בקבוצת הניסוי והביקורת
19
5. הקשר בין מודעות לשינויים במסעדה לבין דעות ההורים
20
6. גורמים המשפיעים על השתתפות בשירות ההזנה
20
7. כמיות האוכל שהוגשו לתלמידים כאחוז מהכמות התקנית לפי סל רשף לפי סוגי האוכל - בתקופה דצמבר 1975 - מאי 1976
23
8. סל רשף
32
9. מאפיינים של קבוצות הניסוי והביקורת של בתי"ס, ביחס לאוכלוסיה ולמידגם
34

פרק א - סיכום הממצאים

1. מבוא

מחמת הידידה התלולה שחלה במספר המשתתפים במפעל ההזנה החליטו המוסד לביטוח לאומי וכן משרדי הבריאות ומשרד החינוך והתרבות לפעול למען שיפור חדמיתו של שירות זה, מתוך מטרה למשוך אליו מספר רב יותר של משתתפים. מוסדות אלה האמינו כי חידוש הציוד, שיפור הריהוט ושיטת הגשתן של הארוחות יעודדו השתתפותן של שכבות רחבות יותר במפעל ההזנה. שני בתי-ספר, "שרת" ברמלה ו"רמז" בלוד, נבחרו לשרת את המפעל הנסיוני שנועד לקבוע את מהותם וסוגיהם של השיפורים שיש ליישם במפעל ההזנה. הערכת השפעתם של השיפורים הללו בוצעה ע"י המוסד לביטוח-לאומי, ולצורך זה נבחרו שני בתי-ספר נוספים, "בן-צבי" בעקרון ו"אריאל" ברמלה, אשר בהם לא נעשו כלל שינויים, שכן נועדו הם לשמש בתור קבוצת השוואה (ביקורת).

ההערכה נעשתה ע"י שלושה כלים, כאשר העיקרי ביניהם הוא השאלון, שחולק למידגם של הורים אשר ילדיהם לומדים בבתי-ספר אלה, כולל הורי ילדים שאינם אוכלים. השאלון מולא פעם בתחילת שנת הלימודים. ופעם בסופה. על-ידי כך נתקבלו מקבוצת הניסוי הערכות של הורים לפני הכנסת השיפורים ולאחריהם.

נוסף לכך רואינו ילדי המשפחות הנכללות במידגם, אך רק פעם אחת - בסוף שנת הלימודים. כל הראיונות בוצעו ע"י מראיינים שניגשו לבחיהם של הנשאלים.

בעיקרה נועדה הערכה זו לבחון האם השיפורים בשירותי ההזנה גרמו לשינויים בהתנהגות הילדים, וכן האם נשתנו בעקבותיהם דעות ההורים על שירותי ההזנה בכלל ועל המסעדה בפרט. הנתונים תוכננו לצורך מתן תשובות ל-7 השאלות הבאות, המבוססות על המטרות הכלליות של ההערכה:

1. באיזו מידה היו ההורים בקבוצת הניסוי עדים לשיפורים שנעשו בשירותי ההזנה?
2. האם היו שינויים כלשהם בדעות כחוצאה משיפורים אלה?
3. מהם הגורמים המשפיעים על שינויים אלה?
4. האם היה הבדל כלשהו בין המשתתפים בקבוצת הניסוי לבין המשתתפים בקבוצת הביקורת לגבי הגורמים הבאים:-
 - א. רקע דמוגרפי
 - ב. תשלומים לשירות ההזנה והוצאות
 - ג. התנהגות הילדים והשקפותיהם
 - ד. השקפות ההורים ודעותיהם
5. מהם הגורמים המתייחסים להשקפות ההורים ולדעותיהם?
6. אלו גורמים משפיעים על השתתפות במפעל ההזנה?
7. מהן הסיבות לחוסר השתתפות?

כיוון שהנתונים שנאספו אינם פרמטריים, ניתוח χ^2 היה המבחן הסטטיסטי המתאים ביותר. רמת מובהקות של 0.05. נבחרה לדחיית השערת האפס, אך הדיווח הוא גם על תוצאות שהתקרבו לרמה זו, אם כי לא הגיעו אליה בדיוק.

2. תמצית התוצאות והמסקנות

לפני שניגש לפרוט הממצאים נתייחס לסיכום התוצאות והמסקנות הנובעות מהן. במבט ראשון, התוצאות נראות שליליות, ראשית מספר ההורים הקטן יחסית שהיה מודע לשינויים שנעשו במסעדה, אף מבין ההורים שילדיהם השתתפו בשירות ההזנה, היה מאכזב. נוסף לכך, לא נמצאו הבדלים מובהקים בשינויי הדיעות בין קבוצת הניסוי וקבוצת הביקורת לגבי מרבית המשחנים שנבדקו. על בסיס מימצאים אלה נראה שהתוכנית לא השיגה את התוצאות המצופות, אולם ניתוח מעמיק יותר של הנתונים, מגלה תוצאות מבטיחות יותר. נמצא, כי רמת המודעות של ההורים לגבי השיפורים במסעדה היתה קשורה מאד לשינויים חיוביים בדעות, ולכן, חוסר ההצלחה לא נבע מהתוכנית עצמה, אשר בעצם גרמה לשיפור התדמית של שירות ההזנה בעיני אלה שהיו מודעים לכך, אלא, נבע מן העובדה שלא היתה הסברה מספקת בקרב ההורים אודות התוכנית.

אפשר להניח, כי אילו היו ההורים מודעים יותר, היתה התוצאה שיפור כללי בדעות ההורים על השירות. חמיכה נוספת לטענה זו: נמצא כי בדרך-כלל דעות ההורים בשאלון הסופי היו חיוביות יותר בקבוצת הניסוי מאשר בקבוצת הביקורת. בחלקה זוהי תוצאה מצטברת גם של עמדות חיוביות קודמות וגם של מעט יותר שיפורים בעמדות ההורים בקבוצת הניסוי.

אולם, זה אינו ההסבר המלא, שכן הבדלים בעמדות סופיות. הם גם השתקפות של השפעות בלתי ישירות של הפרוייקט. בשתי הקבוצות, התנהגות הילד בבית ועמדותיו היו קשורות מאד לעמדות ההורים, ועמדות הילדים, שהן תוצאה ישירה של השירות, היו חיוביות יותר בקבוצת הניסוי. מכאן אפשר להניח, כי באמצעות השפעתם של הילדים על ההורים גרמו השיפורים במסעדה לשיפור של תדמית השירות אצל ההורים. השיפוצים במסעדה גרמו, איפוא, מבחינת שיפור התדמית, לתוצאות הצפויות, אך היקף ההצלחה הוגבל בגלל אי העברת מידע, מבחינת העליה בהשתתפות הילדים בשירות ההזנה, מראות התוצאות על הצלחה מסוימת. חלה עליה קטנה בהשתתפות בקרב קבוצת הניסוי, לעומת ירידה גדולה בקרב קבוצת הביקורת.

לשיפורים במסעדה לא היתה השפעה ממשית על נכונות ההורים לשלוח את ילדיהם לאכול במסעדה. קיימת נכונות גבוהה לשלוח את הילדים לאכול במסעדה בלי קשר לעמדות, למודעות ולסוג ביה"ס (ניסוי או ביקורת). המשחנה היחיד הקשור לנכונות להשתתף בשירות, הוא שביעות רצונו של הילד מן השירות. הורי ילדים שהירבו להתלונן על השירות הושפעו מכך, והחליטו נגד המשך ההשתתפות של ילדיהם, אבל משפחות אלה מהוות מיעוט קטן מבין המשתתפים.

קיצורו של דבר אפשר לומר כי השיפורים במסעדה השפיעו על דעות ההורים במידה שהיו מודעים לכך. גורם משפיע נוסף, אם כי בצורה בלתי ישירה היה דרך התרשמות הילדים. לא דעות ולא שינויים השפיעו על הנכונות להשתתף בשירותי ההזנה; לאלה אשר השתתפו הייתה נטייה להמשיך את השתתפותם, ורק תלונות מצד הילד היו קשורות להפסקת השתתפות. גם גובה התשלום לא היה קשור לגילוי הנכונות להשתתף בעתיד, לגבי המשתתפים בפועל. רק לאלה שלא השתתפו הייתה שאלת התשלום חשובה. נראה, כי את השיקולים העיקריים לגבי ההשתתפות בשירותי ההזנה יש לחפש מחוץ למסגרת השירות.

3. פירוט התוצאות

להלן הממצאים, המבוססים על 7 השאלות שנשאלו:

שאלה 1 - באיזו מידה היו ההורים בקבוצת הניסוי מודעים לשיפורים שנעשו בשירותי ההזנה לתלמידים?

53% מן האמהות בקבוצת הניסוי אמרו שהן לא ידעו על שינויים כלשהם בחוץ המסעדה. רק 30% מקבוצה זו היו מודעים לשינויים שנעשו. בין אלה המשתתפים בשירותי ההזנה, היו התוצאות מעט יותר חיוביות בקבוצת הניסוי; 50% מתוכם ידעו על השינויים שנעשו. בקבוצת הביקורת כולה, 30% ידעו כי לא בוצע שום שיפור, 60% לא ידעו אם בכלל היו שינויים ו-10% אמרו כי הבחינו בשינויים, בעוד שלמעשה כלל לא היו שינויים.

ממצאים אלה מורים על הכשלון בהעברת המידע בנושא השיפורים במסעדה, לידיעת ההורים. בבית"ס "שרת" - ברמלה, ההורים לא הוזמנו לבקר במסעדה המשופצת אם כי יכלו לבקר ביוזמתם האישית. בבית"ס "רמז" בלנד לא נערכה פגישה מיוחדת לנושאי השיפורים במסעדה, אך אסיפות ההורים התקיימו במסעדה המשופצת, כך שההורים אשר השתתפו באסיפות ההורים יכלו להתרשם מן השיפורים. נוסף לכך, 20% מאלה אשר ראו את המסעדה, לא הבחינו בשינויים. לא יהיה זה נכון להסביר את האחוז הגבוה של חוסר עירנות לשינויים, כנובע מאי-השתתפות בשירותי ההזנה בשנים קודמות, וכתוצאה מכך חוסר ידיעה אם, אמנם, נעשו שיפורים, שכן 90% מן המשתתפים בשירותי ההזנה - כעת, נטלו בו חלק גם בשנים הקודמות.

ממצא נוסף: למרות העובדה ש-58% מכלל ההורים העידו, כי שמעו את ילדיהם מזכירים ביצועם של שיפורים במסעדה, הרי רק 50% דיווחו כי היו עדים לשינויים.

שאלה 2 - האם היו שינויים בדעות כתוצאה משיפורים בשירותי ההזנה?

נערכו השוואות בין קבוצת הניסוי לבין קבוצת הביקורת, עבור המשתתפים. בקבוצת הניסוי הושזו תשובות על שבעה משתנים המתייחסים לדעות במבחן המוקדם ובמבחן הסופי. שינויים נמדדו עבור כל אחד מן המשתנים באמצעות טבלה, (רשימת המשתנים מפורטת בלוח 1 להלן).

מבחני χ^2 שימשו כבסיס לדחיית השערת האפס: אין הבדל בין (א) קבוצת הניסוי לקבוצת הביקורת, ובין (ב) משתתפים בשירותי ההזנה לאלה שאינם משתתפים ביחס לשיעור השינוי בדעות.

רק במשתנה אחד משבעת המשתנים אשר לגביהם נערך מבחן לבדיקת ההבדלים בין המשתתפים בקבוצת הניסוי וקבוצת הביקורת, אפשר היה לדחות את השערת האפס ברמה מובהקת 05. יש לציין כי 41% מבין הלוקחים חלק בשירותי ההזנה בקבוצת הניסוי עברו מן הדעה, כי הם חוסכים כסף על ידי השתתפות ילדיהם בשירות ההזנה בביה"ס, לדעה שאינם חוסכים. באורח מקביל חל שינוי כזה בקבוצת הביקורת, אצל 17% מן המקרים בלבד (לוח 3). למרות ששינוי זה אינו קשור לשיפורים, שיעור השינוי בשלושת המשתנים - המתיחסים לדעות בנושא המסעדה באופן כללי - וכן בדעות על אספקטים ספציפיים בנושא שירותי ההזנה, היו דומים בקבוצת הניסוי ובקבוצת הביקורת (לוח 1, 2, 3). עובדה זו נכונה גם לגבי משתנים המתיחסים לדעות ההורים, הקשורות בהתנהגות הילד (לוח 1), וברצונם לרשום את ילדיהם לשירותי ההזנה בביה"ס בשנה הבאה (לוח 1). ממצאים אלה מוליכים למסקנה אחת בלבד: השפעת השיפורים במסעדה ובשירותי ההזנה על השקפות ודעות כלליות היתה מועטה. האם זו יכולה להיות תוצאה של חוסר עירנות?

שאלה 3 בודקת את הבעייה הנזכרת לעיל. יותר דעות שהשתנו בכיוון החיובי קיימות אצל אלה שהבחינו בשיפורים שנעשו במסעדה, באורח דומה יש יותר דעות שהשתנו בכיוון החיובי אצל הורים שילדיהם דיווחו על שיפורים בשירותי המסעדה. עובדה זו מאשרת את החשד, שהעדר שינויים בדעות בקבוצה כולה קשור לרמת המודעות הנמוכה בנושא השיפורים.

נראה כי שיפורים בשירות ההזנה לא השפיעו בצורה ניכרת על עמדות ההורים לגבי שירות זה, הסיבה לכך, היא קרוב לוודאי, תשומת לב נמוכה מצד ההורים לשירות ההזנה. עמדות המשתתפים השתנו יותר מאלה שאינם משתתפים.

שאלה 3 - אילו גורמים קשורים לשינויים בעמדה?

סביר היה להניח כי שינויים בעמדות לגבי שירות ההזנה, יושפעו מעמדות הילדים כלפי שירות זה, מהתנהגות הילדים בבית בעת הארוחות, ומן המודעות שהיתה להורים לגבי השיפורים שנעשו בשירות ההזנה. כדי לבדוק הנחות אלה נבנה אינדקס, המסכם את השינויים החיוביים מחוץ שבעת המשתנים ששימשו למדידת שינוי עמדה.

מתוך המשתנים הנ"ל, מודעות ההורים לשיפורים, ותגובה חיובית של הילד לשיפורים היו קשורים בצורה מובהקת לאינדקס. כאשר ההורים ידעו על הכנסת שינויים בשירות ההזנה, וכאשר הילד סבר כי שירות ההזנה טוב יותר השנה מזה של השנה שעברה, נמצא שיפור בעמדות אצל ההורים.

לא היה קשר בין התנהגות הילד בזמן הארוחה ובין שינוי בעמדה אצל הוריו.

היות הילדים שבעים מן הארוחות בביה"ס; עדיפותן של הארוחות בביה"ס על-פני הארוחות בבית, והנכונות להמשיך ולאכול בביה"ס גם בשנה הבאה - כל אלה לא השפיעו על עמדות ההורים.

אצל קבוצת הביקורת, הקשר היחיד שנמצא היה בין רמת המודעות לשינויים ובין שיפור בעמדה, כלומר - אם המשתתף סבר, כי חלו שינויים בשירות למרות שבמציאות לא היו כאלה, השתפרו עמדותיו גם הן. ממצאים אלו מאשרים את הטענה כי אילו האוכלוסיה היתה מודעת לשינויים במסעדות בבתי-הספר, כי אז מתגלה היה שיפור בעמדות אצל מספר גדול יותר של אנשים.

שאלה 4 - האם יש הבדלים בין קבוצת הניסוי לקבוצת הביקורת לגבי הגורמים הבאים:-

א. השתתפות בשירות ההזנה

לוח מס' 2 מלמד, כי ההשתתפות בשירות ההזנה הן בתשל"ד והן בתשל"ה גבוהה יותר אצל קבוצת הביקורת מאשר אצל קבוצת הניסוי. אולם בדיקה זהירה מגלה, כי ההבדלים בהשתתפות הצטמצמו במשך שנת תשל"ה. בקבוצת הביקורת חלה ירידה של 125% בהשתתפות התלמידים, לעומת עלייה של 3.3% בקבוצת הניסוי. תרשים מס' 1 מציין את שיעורי ההשתתפות בשנת תשל"ד-תשל"ה בבתי-הספר של הניסוי ושל הביקורת. אפשר רק לנחש מדוע חלה ירידה תלולה כל כך בהשתתפות בקרב קבוצת הביקורת. ירידה זו משקפת את מגמות הירידה הכללית של אוכלוסית הניזונים בבתי הספר בשנת תשל"ה. העלייה בהשתתפות אצל קבוצת הניסוי הינה סימן מעודד, לאור מגמת הירידה בהשתתפותה של כלל-האוכלוסיה. תוך זהירות רבה אפשר ליחס עלייה זו אצל קבוצת הניסוי, לשיפורים בשירותי ההזנה, נוכח רמת המודעות הנמוכה שנמצאה אצל ההורים לגבי שיפורים אלו.

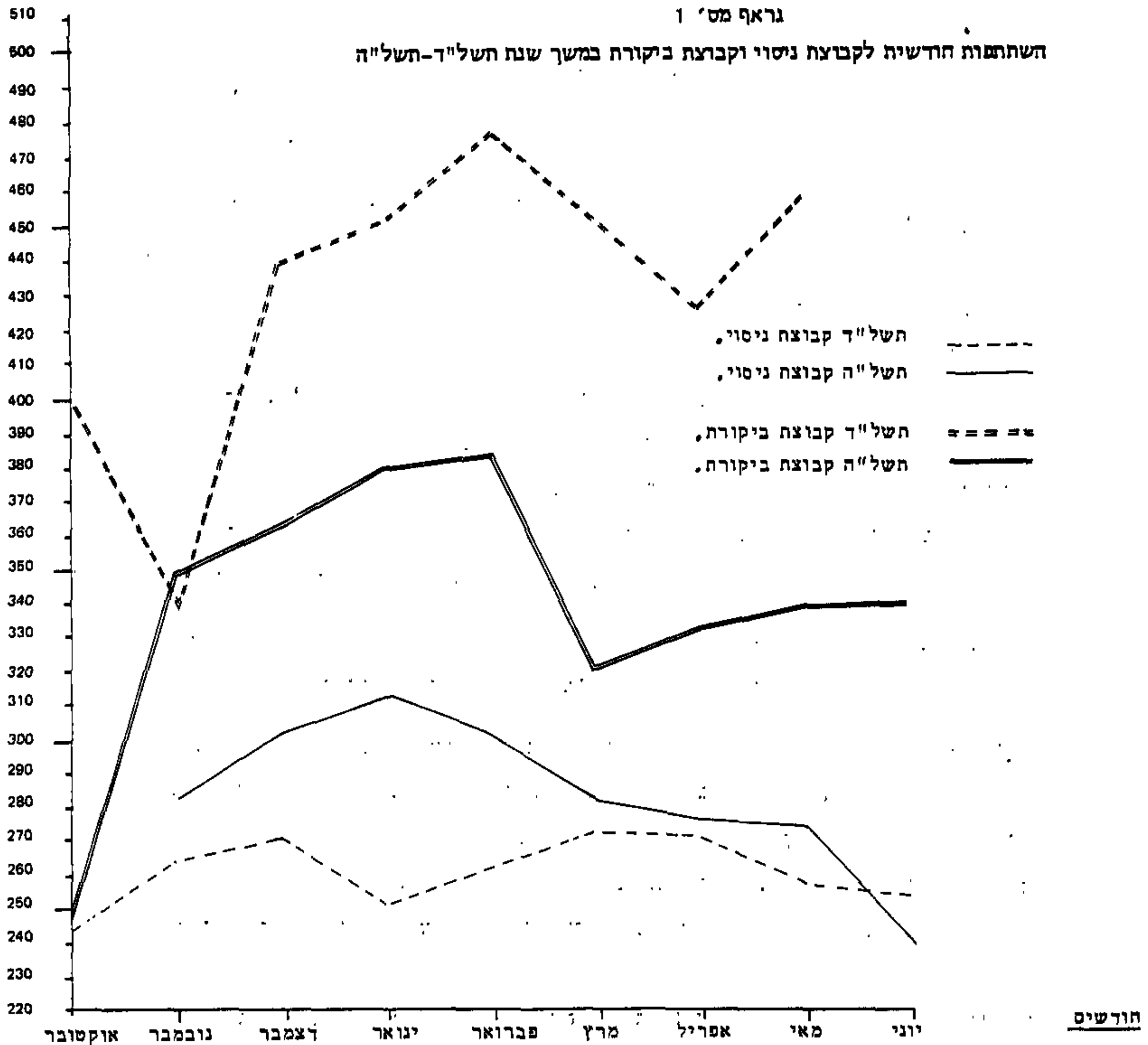
לוח מס' 1 - שינויים מהמבחן המוקדם למבחן הסופי בין המשתתפים בקבוצת הניסוי והביקורת*

מס'	המשתנים	קבוצה	איך שינוי %-ב	שינוי חיובי %-ב	שינוי שלילי %-ב	מחוסר עמדה לעמדה %-ב	מעמדה לחוסר עמדה %-ב	סה"כ המקרים
1	הדיעה הכללית של ההורים על המסעדה	ניסוי	34.8	15.2	7.0	24.5	10.5	86
		ביקורת	31.2	21.7	13.0	21.8	11.6	138
2	הדיעה על מצב הריהוט במסעדה	ניסוי	46.0	30.7	22.8	**	**	87
		ביקורת	42.5	31.1	25.4	**	**	141
3	הדיעה על איכות האוכל	ניסוי	33.3	41.0	24.8	**	**	87
		ביקורת	24.1	40.8	34.5	**	**	141
4	רצון ההורים שהילד יאכל בשנה הבאה במסעדה	ניסוי	80.3	1.2	2.3	0	16.3	86
		ביקורת	78.6	5.9	2.9	0	12.5	136
5	התנהגות הילדים בזמן הארוחת	ניסוי	26.8	8.5	13.4	21.0	29.2	82
		ביקורת	31.9	10.9	10.8	25.3	20.9	138

- * א. איך שינוי - אחוז האנשים שדיעותיהם נשארו קבועות במבחן המוקדם ובמבחן הסופי.
 ב. שינוי חיובי - אחוז האנשים שדיעותיהם היו חיוביות יותר במבחן הסופי.
 ג. שינוי שלילי - אחוז האנשים שדיעותיהם היו חיוביות יותר במבחן המוקדם.
 ד. מחוסר עמדה לעמדה - אחוז האנשים שהיתה להם עמדה במבחן הסופי, בעוד שבמבחן המוקדם לא הביעו דיעה.
 ה. מעמדה לחוסר עמדה - אחוז האנשים שלא היתה להם עמדה במבחן הסופי, בעוד שבמבחן המוקדם היתה להם.
 ** לא נעשו השוואות.

לוח מס' 2 - שיעור המשתתפים לפי כתי-הספר בשנים תשל"ד - תשל"ה

שינויים	תשל"ה		תשל"ד		סה"כ התלמידים		
	אחוז מסה"כ התלמידים	ממוצע חודשי של משתתפים	אחוז מסה"כ התלמידים	ממוצע חודשי של משתתפים	תשל"ה	תשל"ד	
אחוזים	אחוזים	מספרים	אחוזים	מספרים			
עליה 0.3	42.6	139	42.3	148	326	350	רמז
עליה 6.3	35.5	135	29.2	111	380	380	שרת
עליה 3.3	38.8	274	35.5	259	706	730	קבוצת ניסוי
ירידה 4.5	44.4	111	48.9	132	250	270	אריאל
ירידה 18.1	54.6	224	72.7	298	410	410	בן-צבי
ירידה 12.5	50.7	335	63.2	430	660	680	קבוצת ביקורת

ב. הכנסה ותשלומים

ההכנסות המשפחתיות היו דומות בשתי הקבוצות. ההכנסה המשפחתית הממוצעת בקבוצת הניסוי היא - 1,565 ל"י וההכנסה המשפחתית הממוצעת בקבוצת הביקורת היא - 1,590 ל"י.

משפחה בקבוצת הניסוי משלמת יותר לשירותי ההזנה. בממוצע משלם המשתתף בקבוצת הניסוי כ-32 ל"י לחודש, לעומת כ-24 ל"י לחודש בקבוצת הביקורת. עובדה זו מסבירה מדוע מספר רב יותר של משתתפים בקבוצת הניסוי התקשה לעמוד בנטל התשלום החודשי למסעדה. 76% מן המשתתפים בקבוצת הניסוי דיווחו כי קשה למדי לשלם את הסכום הנדרש, לעומת 60% מן המשתתפים בקבוצת הביקורת. 45% מן המשתתפים בקבוצת הניסוי ציינו, כי קשה מאד לעמוד בתשלום לעומת 23% מן המשתתפים בקבוצת הביקורת.

באף קבוצה לא נמצאו רבים שסברו, כי אפשר לחסוך כסף על ידי השתתפות ילדיהם בשירות ההזנה. רוב המשתתפים בשתי הקבוצות העדיף הקטנת מחיר הארוחה על-פני ביטולו, כאשר נשאלו – האם רצוי לבטל את התשלום או להקטין, העדיפו רבים מהנשאלים לצמצם את התשלום רק לגבי חלק מבין המשתתפים בשירותי ההזנה, אך לא לבטלו לחלוטין – עבור כולם.

ג. התנהגות ועמדות הילדים:

1. להורים הופנו שתי שאלות אודות התנהגות הילדים בבית. בקבוצת הניסוי, מספר רב יותר של הורים סברו, כי התנהגות הילדים בזמן הארוחות בבית השתפרה. (39% לעומת 25% בקבוצת הביקורת). כתוצאה מכך, מעט יותר הורים בקבוצה זו הניחו, כי יש השפעה חיובית על התנהגות הילדים בזמן הארוחות בבית (רמת המובהקות אינה מגיעה ל-0.05. אלא רק ל-0.07). יותר ילדים בקבוצת הביקורת מתלוננים שהם רעבים כאשר הם חוזרים לביתם (כאן. שוב רמת המובהקות היא 0.07).

לסיכום, יש הבדלים בהתנהגות הילדים בזמן הארוחות בין המשתתפים בקבוצת הניסוי וקבוצת הביקורת, לפחות לפי הערכת ההורים.

לא נמצאו הבדלים בהעדפת מקום האכילה (בית או ביה"ס) בין שתי הקבוצות. בשתיהן העדיפו רוב הילדים לאכול בביה"ס. בדומה לכך, מרבית הילדים רוצים לאכול בביה"ס בשנה הבאה. 30% מקבוצת הביקורת אמרו לפחות פעם אחת כי הם רוצים לעזוב, לעומת 23% בלבד מקבוצת הניסוי. רוב הילדים שלא הספר, השייכים לקבוצת הניסוי, עמדו על כך יותר מאלה אשר בקבוצת הביקורת.

2. הילדים עצמם נשאלו על שירותי ההזנה, ובין הקבוצות היו הבדלים מובהקים בשלושה מבין ששת המשתנים שנמדדו. 84% מקבוצת הניסוי שבעו מהארוחה, לעומת 69% בקבוצת הביקורת. מרבית הילדים בקבוצת הניסוי (59%) מצאו, כי שירותי ההזנה טובים יותר בשנה הנוכחית מאשר בשנה שעברה, לעומת 32% מבין המשתתפים בקבוצת הביקורת. בשתי הקבוצות אומרים מרבית הילדים (80%), כי הם מרוצים מן העובדה שהמורה יושב איתם, אך בקבוצת הניסוי היה מספר רב יותר של ילדים (80%), שגילו שביעות רצון מן היחסים עם המורה. רק 55% מן הילדים בקבוצת הביקורת היו שבעי רצון מכך.

ד. דעות ההורים

בשלושת המשתנים, שמדדו בצורה ישירה את דעות ההורים לגבי שירותי ההזנה, היו הבדלים משמעותיים בין המשתתפים בקבוצת הניסוי והביקורת. הדעה הכללית על המסעדה היתה חיובית יותר בין המשתתפים בקבוצת הניסוי (83% לעומת 73% בקבוצת הביקורת).

ההבדלים בקבוצות השלמות (משתתפים ולא-משתתפים יחד) היו הרבה פחות בולטים (67% לעומת 63%) מימצא המדגיש את חשיבות המודעות לשינויים במהלך קביעת הדעות.

הבדלים משמעותיים נמצאו בבדיקת האינדקס המודד עמדות לגבי האספקטים הספציפיים של שירותי ההזנה. שוב, יותר משתתפים בקבוצת הניסוי היו בעלי דעות חיוביות לגבי מצב הריהוט של המסעדה, כמו כן נמצאו הבדלים באינדקס שמדד עמדות לגבי איכות וכמות האוכל. כאן לא צריכים היו להיות הבדלים מפני שלא נעשו שינויים באספקט זה, אך בדיקות שבוצעו במשך השנה הראו, כי באחד מבתי"ס, "בן-צבי", האוכל עמד על המה נמוכה מן הנורמה.

הורים בקבוצת הניסוי סבורים, כי ילדיהם מתנהגים בצורה טובה בזמן הארוחה בבית"ס, למרות ששתי הקבוצות מסכימות עקרונית לכך, כי אפשר להקנות בבית"ס דרכי נימוסין משופרות יותר בזמן הארוחה.

ממצאים אלה מתברר כי ישנם הבדלים עקביים בין עמדות המשתתפים בקבוצת הניסוי לבין עמדות המשתתפים בקבוצת הביקורת. הבדלים אלה מופיעים גם בין אלה שאינם משתתפים אם כי במידה פחותה יותר, נראה, כי ממצאים אלה נוגדים את הממצאים הנוגעים לשאלה 2 - לפיהם לא נמצאו הבדלים בין שתי הקבוצות לגבי שינויי עמדה במשך השנה.

זוהי בוודאי תוצאה של השפעה מצטברת של שני גורמים. בבדיקת השאלון המוקדם נמצא, כי בכל אחד מהמשתתפים הנ"ל, היתה קבוצת הניסוי בעלי עמדות מעט יותר חיוביות מאשר קבוצת הביקורת, אבל רק במשתנה אחד הגיעו ההבדלים לרמת מובהקות. בשאלון הסופי, בשלושה משתתפים נוספים נמצאו הבדלים מובהקים בין שתי הקבוצות, דבר המעיד על שינויים בעמדות בין השאלון המוקדם והשאלון הסופי, למרות שלא נמצאו הבדלים בין הקבוצות לגבי שינויי העמדה.

במלים אחרות, מעט יותר שיפורים בעמדותיה של קבוצת הניסוי, ועמדות קצת יותר חיוביות קודם לניסוי, גורמים יחד לקיומם של הבדלים בין קבוצת הניסוי והביקורת במבחן הסופי.

סיכום קצר של התשובות לשאלה 4 מעיד, כי פרט לרקע קיימים הבדלים בין הקבוצות בחלק ניכר של המשתתפים. הן ההורים והן הילדים בקבוצת הניסוי מרוצים יותר משירות ההזנה.

שאלה 5 - אילו גורמים קשורים לדעות ההורים?

ניתן היה לצפות, כי דעות ההורים יושפעו מגורמים רבים, ולא רק מאלו הקשורים, אוביקטיבית, לאספקטים השונים של המסעדה. לשם בדיקת עובדה זו, הושוו משתתפים המודדים עמדות עם משתתפים המתארים: א. מצב משפחתי, ב. רקע דמוגרפי, ג. תשלומים והוצאות, ד. התנהגות הילד ועמדותיו.

א. משתנים של מצב המשפחה, כגון: מספר הילדים הלומדים, מספר הילדים הסועדים בביה"ס, או שסעדו בעבר, מציאותו של תינוק חדש בבית. לא היו קשורים, בדרך כלל, עם משתנים המודדים עמדות - הן בקבוצת הניסוי והן בקבוצת הביקורת. המשתנה היחיד שהיה לו קשר לעמדות - הוא השתתפות קודמת בשירות ההזנה. אלו שהשתתפו קודם לכן גילו מוכנות רבה יותר להניח, כי התוכנית מתאימה לכל שכבות האוכלוסיה. לעומתם אלה שלא השתתפו בעבר בשירות ההזנה. לא היו בטוחים בכך. מספר רב יותר מביין המשתתפים בעבר סברו, כי ניתן לחסוך כסף ע"י השתתפות הילד בשירות ההזנה. בקבוצה זו היתה תמיכה פחותה יותר בביטול מוחלט של התשלומים עבור הארוחות. במשפחות שהשתתפו בעבר ניתן למצוא יתר-נכונות להמשיך בתוכנית, אולם לא ניתן למצוא השפעה של משתנה זה על עמדות ישירות לגבי שירות ההזנה.

ב-ג. משתני-רקע ומשתנים של הוצאות ותשלומים אינם קשורים לדעות ההורים.

ד. סברת ההורים, כי חל שיפור בהתנהגות הילד בבית, וכי התנהגותו טובה גם בביה"ס, משפיעה על דעותיהם הכלליות של ההורים לגבי המסעדה, האספקטים הספציפיים של צורתה, וכן כמות האוכל ואיכותו. באורח דומה, הורים הסבורים, כי התנהגותו הטובה של הילד בבית מושפעת מאכילתו בביה"ס העריכו את שלושת המשתנים המוזכרים לעיל בצורה חיובית.

לוח מס' 4 מציין יחסים מובהקים שנמצאו בשתי הקבוצות. כמעט כל המשתנים עליהם נשאלו הילדים קשורים לדעות ההורים, ורובם גם לנכונות להמשיך בשנה הבאה במפעל ההזנה. בשתי הקבוצות, הורים שביקרו במסעדה, נקטו בעמדות חיוביות יותר לגבי המסעדה. בקבוצת הניסוי השפיע הביקור גם על דעות ההורים אודות המסעדה וכמות האוכל ואיכותו. הורים שהבחינו בשינויים, היו בעלי דעות חיוביות עוד יותר (לוח מס' 5).

לסיכום, התחומים הרלוונטיים ביותר לגבי דעות ההורים על מפעל ההזנה הם מודעות לשיפורים שנעשו במסעדה, וכך התנהגותם ועמדותיהם של הילדים. לרקע ולמשתנים הקשורים למשפחה אין תפקיד משמעותי לגבי העמדות. אמנם, השתתפות קודמת במפעל ההזנה היתה קשורה לעמדות כלפי התאמתו של שירות ההזנה לכל קבוצות האוכלוסיה, אך מאידך היא לא נתקשרה למאפייניו של שירות ההזנה עצמו.

לוח מס' 3 - הקשר בין התנהגות הילד לעמדות ההורים

עמדות ההורים	התנהגות הילד	דעה על מצב הריהוט במסעדה	דעה על המסעדה	עמדה כלפי איכות האוכל	לימוד התנהגות נכונה ע"י המורה		
התנהגותו בזמן הארוחות בבית	השפעת ההשתתפות על ההתנהגות	התנהגות ילדים בזמן הארוחות בביה"ס	הילד רעב בחוזרו לביתו	ניסוי	ניסוי	ניסוי	
				ביקורת	ביקורת	ביקורת	ביקורת
				ניסוי	ניסוי	ניסוי	ניסוי
				ביקורת	ביקורת	ביקורת	ביקורת
				ניסוי	ניסוי	ניסוי	
				ביקורת	ביקורת	ביקורת	

לוח מס' 4 - פירוט התלות של דעות ההורים בדעות הילדים בקבוצת הניסוי והביקורת

עמדות ההורים	דעות הילדים	דעה על המסעדה	נכונות להמשיך בשנה הבאה	דעה על מצב הריהוט	דעה על איכות האוכל	
האם האוכל משביע	האם משך הארוחה מספיק	היכן מעדיף הילד לאכול - בבית או בביה"ס	רצון לעזוב את המסעדה	ניסוי	ניסוי	ניסוי
				ביקורת	ביקורת	ביקורת
				ניסוי	ניסוי	ניסוי
				ביקורת	ביקורת	ביקורת
				ניסוי	ניסוי	
				ביקורת	ביקורת	

לוח מס' 5 - הקשר בין מודעות לשינויים במסעדה לבין דעות ההורים

עמדות ההורים	דעה על המסעדה	דעה על מצב הריהוט במסעדה	עמדה כלפי איכות האוכל	האם יאכל הילד בשנה הבאה
האם ראו ההורים את המסעדה	ניסוי ביקורת	ניסוי ביקורת	ניסוי	
שינויים במסעדה	ניסוי ביקורת	ניסוי ביקורת	ניסוי	
שינויים במסעדה עליהם סיפר הילד	ניסוי ביקורת	ניסוי ביקורת	ניסוי	ניסוי

לוח מס' 6 - גורמים המשפיעים על השתתפות בשירות החנה

בית ספר "רמז"						בית-ספר "שרת"					
מובהקות	F	ערכי β	R ²	R מרובה	משתנה	מובהקות	F	ערכי β	R ²	R מרובה	משתנה
<.001	32.7	-.59	.32	.65	1. מספר ילדים אוכלים	<.001	36.10	-.42	.29	.53	1. מספר ילדים אוכלים
.001	11.08	.27	.41	.64	2. השתתפות בעבר	.001	11.26	.36	.37	.61	2. השתתפות בעבר
.016	6.15	.34	.46	.67	3. גודל המשפחה	.302	1.08	.04	.38	.62	3. גודל המשפחה
.718	.13	.03	.46	.68	4. הכנסה לנפש	.486	.49	.06	.38	.62	4. הכנסה לנפש
בית-ספר "אריאל"						בית-ספר "בן-צבי"					
מובהקות	F	ערכי β	R ²	R מרובה	משתנה	מובהקות	F	ערכי β	R ²	R מרובה	משתנה
<.001	28.87	-.45	.27	.52	1. מספר ילדים אוכלים	<.001	46.28	.41	.26	.51	1. השתתפות בעבר
<.001	15.88	.36	.40	.63	2. השתתפות בעבר	<.001	19.65	-.34	.35	.59	2. מספר ילדים אוכלים
.584	.31	-.19	.41	.64	3. גודל המשפחה	.034	4.58	.21	.37	.61	3. הכנסה לנפש
.738	.11	-.03	.41	.64	4. הכנסה לנפש	-	-	-	-	-	4. גודל המשפחה

שאלה מס' 6 - אילו גורמים משפיעים על ההשתתפות?

ניתוח רגרסיה בשלבים נעשה כדי לוודא את ההשפעה היחסית של ארבעת הגורמים הבאים על ההשתתפות בתוכנית ההזנה:

1. מספר הילדים האחרים במשפחה הסועדים בביה"ס.
2. השתתפות קודמת בתוכנית ההזנה.
3. גודל המשפחה.
4. ההכנסה לנפש במשפחה.

שני הגורמים שהשפיעו במידה הרבה ביותר על ההשתתפות בכל ארבעת בתי-הספר היו מספר הילדים האחרים במשפחה. הסועדים בביה"ס, והשתתפות קודמת במפעל ההזנה, כלומר - הסיכוי להשתתפות הילד הנדגם גדל והולך ככל שיותר ילדים משתתפים במפעל ההזנה. סיכוי זה גדל עוד יותר אם הילד השתתף בעבר.

שני גורמים אלה, יחד, מסבירים בערך 37% של השונות. רק בבית-הספר "בן-צבי" היה גורם ההשתתפות בעבר חזק יותר מן הגורם של מספר הסועדים. בשלושה מתוך ארבעת בתי"ס (פרט לבן-צבי) היונה גודל המשפחה את הגורם השלישי בחשיבותו. ככל שהמשפחה גדולה יותר הסיכוי להשתתף בשירות ההזנה גדול יותר, אולם רק בביה"ס "רמז" היתה תרומתו להסברת השינויים מובהקת. בביה"ס "בן-צבי", גודל המשפחה לא מילא תפקיד, אולם ההכנסה לנפש תרמה להסברת השונות בצורה מובהקת. ככל שההכנסה גדלה, הסיכוי להשתתף קטן.

אי אפשר להצביע על הבדלים בין קבוצת הניסוי לבין קבוצת הביקורת. ההבדל היחיד היה בביה"ס "בן-צבי" (ראה לוח מס' 6).

שאלה מס' 7 - מהן הסיבות לחוסר השתתפות במפעל ההזנה?

בשתי הקבוצות, ניסוי וביקורת, 60% מאלו שלא השתתפו, ניסו להרשם למסעדה. 82% מאלו שניסו להרשם למפעל בקבוצת הניסוי, ו-64% בקבוצת הביקורת טענו, כי לא השתתפו בסופו של דבר מאחר שהשירות היה יקר מידי. הסיבות שניתנו ע"י אלה שאף לא ניסו לרשום את ילדיהם נבעו גם הן, בעיקר בגין תשלומים גבוהים. אולם 20% טענו, כי הסיבה היתה התנגדות הילד לאכול בביה"ס ו-16% נוספים הביעו התנגדות מבחינה עקרונית לתוכנית, כלומר - יותר משליש מקבוצה זו (ו-15% מכלל הלא-משתתפים) העלו סיבות עקרוניות לאי-הרשמת ילדיהם בשירות ההזנה.

66% מכלל ההורים הביעו נכונות לרשום את ילדיהם בשירות ההזנה לו היו התשלומים נמוכים יותר, או מתבטלים לגמרי.

אמנם הסיבה העיקרית שניתנה לחוסר השתתפות במפעל ההזנה היתה, כאמור, קשיים בתשלום. אולם יחד עם זאת צריכים אלה המתכננים הקמתו של שירות הזנה כלל-ארצי לקחת בחשבון את העובדה, כי 15% התנגדו למפעל ההזנה מבחינה עקרונית. ניתן להניח כי אם אחוז זה מתוך קבוצות אוכלוסיה חלשות מתנגד למפעל, הרי בקרב קבוצות חזקות יותר יהיה השיעור גבוה יותר.

בהערכת ממצאי התצפיות על התנהגות הילדים יש לזכור את שלוש המגבלות הבאות, המונעות הסקת מסקנות תקפות ומהימנות:

1. מספר קטן של תצפיות - אינו מייצג תקופת זמן מספקת.
2. התצפיות נערכו בקבוצת הניסוי בלבד - אינו מאפשר השוואה.
3. השפעת הצופה על ההתנהגות הנצפית של התלמידים.

כניסה לחדר האוכל: התלמידים נכנסו לחדר האוכל בלי נטילת ידיים (לא היה מחקן). הכניסה היתה בחלק מבחי-הספר לפי כיחות ובחלק ללא סדר.

התנהגות בזמן הארוחה: נמצא שהתנהגות בלתי הולמת, כמו הפרעות וצעקות, פחתה בשנת הניסוי, אך לא נמצאה כל ירידה ברמת הרעש הכללית בחדר האוכל. המורים לא ניסו להשפיע בדרך-כלל על צורת האכילה ולא הדריכו את התלמידים בדרך השימוש בסכו"ם. לא נמצא, איפוא, שיפור גם בתחום זה.

יציאה מחדר האוכל: התלמידים ריכזו את הכלים בקצה השולחן ויצאו בדרך-כלל בשקט ובאורח אינדיבידואלי.

משך הארוחה: נמצא כי בבי"ס "רמז" הוקדש זמן רב יותר לארוחה מאשר ב"שרת".

לסיכום, התנהגות התלמידים לפני הארוחה ולאחריה נשארה פחות או יותר קבועה פרט לירידה במספר המקרים של צעקות וזריקת אוכל.

חפקיד המורה בתהליך זה אינו מובן. אין כל תוכנית פיקוח על כניסת התלמידים, התנהגותם ליד השולחן או שימוש בסכו"ם.

דו"ח יומי למורה: הדו"חות מולאו ע"י המורים והתיחסו לכל התלמידים שישבו איתם ליד השולחן. הדו"חות סיפקו מידע על כמות האוכל שאכל התלמיד מכל מנה ומנה. הדו"חות העידו, כי כל התלמידים כמעט, בקבוצות הניסוי והביקורת, אוכלים כל מה שיש על הצלחת, ולכן אין מקום לבחינה נוספת.

ייתכן כי ממצאים אלה התקבלו מאחר שהתלמידים הרגישו כי הם מקבלים ציון בזמן הארוחה, וכן משום שנמצאו מורים שחייבו את התלמידים לסיים את האוכל כולו, כדי להעניק להם ציון טוב.

5. כמויות המזון שהתלמידים מקבלים - כהשוואה עם הסל התקני הרשמי של משרד החינוך (סל רשף) א. ממצאי הבדיקה

בסוף הנספח יש דו"ח מדויק על כמויות המזון (המופיעות כאחוז מן הכמויות ב"סל רשף") שהוגשו לתלמידים במשך כל חודש בנפרד, ועבור כל בי"ס לחוד. כאן מופיעה טבלה אחת (לוח מס' 7), המציגה את סכום הכמויות במשך השנה כולה, כאשר גם כאן מופיעה הכמות כאחוז מן הכמות המופיעה ב"סל רשף".

לוח מס' 7 - כמויות האוכל שהוגשו לתלמידים כאחוז מהכמות התקנית לפי סל רשף לפי סוגי

האוכל - בתקופה דצמבר 1975 - מאי 1976

ביה"ס	המאכל ב-% מהכמות התקנית											
	פירות+ירקות	לחם	גריסים	דגים	חלב	גבינה	שמן	סויה	קטניות	סוכר	ביצים	סה"כ מאכלים
רמז	85	198	81	84	10	62	83	-	129	162	169	97
שרת	88	135	68	65	15	102	130	-	133	111	106	87
אריאל	73	184	75	90	104	115	109	-	121	125	133	103
בן-צבי	82	118	52	56	31	71	70	-	70	43	88	62

רק ביה"ס אחד מתוך הארבעה נתן לתלמידים את כמות המזון הנדרשת. תלמידיו של ביה"ס "אריאל" מקבלים 103% - מעט מעל הכמות הנדרשת. בביה"ס "רמז", הכמות היא מעט מתחת לרמה הנדרשת - 97%.

בביה"ס "שרת" מקבלים התלמידים 87% מן הכמות הנדרשת, ובביה"ס "בן-צבי" רק 62%, כלומר - פחות משני שלישים מכלל הכמות הנדרשת.

בממוצע מקבלים התלמידים 87% ממה שהם צריכים לקבל.

לפי הטבלאות המופיעות בסוף נספח זה, אפשר להוכיח, כי אין מגמה מסוימת בכמויות המזון שניתנו לתלמידים במשך השנה. הכמויות, פחות או יותר, יציבות על פני השנה, אולם אין הן דומות מבחינתם של מוצרי-המזון השונים. יש מוצרים מסוימים, אשר באופן עיקבי, הוגשו בכמויות העולות על הכמויות הנדרשות, ולעומתם, מוצרים שניתנו, גם כן באורח עיקבי מתחת לכמות הנדרשת. תבנית זו משותפת לארבעה בתי-הספר.

ב. מאכלים שהוגשו בכמויות לא מספיקות

סויה: לא הוגשה סויה באף אחד מארבעת בתי-הספר.

חלב: ניכר מחסור רב בהגשת מוצר זה בבתי-הספר. קיימים מספר מקרים בהם לא הוגש חלב

בכלל: בבתי-הספר "רמז" ו"אריאל" - במשך חודשיים ובשני בתי-הספר האחרים

במשך חודש אחד בממוצע, מקבלים התלמידים רק כ-40% מכמות החלב אותה הם

צריכים לקבל. בביה"ס "אריאל" הם מקבלים כמות מספקת: 104%.

בבתי-הספר האחרים הם מקבלים 31% - 10% מן הכמות הנדרשת.

גבינה: מוצרי החלב מקבלים התלמידים כמויות גדולות יותר מאשר החלב עצמו, אך עדיין

לא בכמות הנדרשת. הכמות הממוצעת היא 88%. בשני בתי ספר, "שרת" ו"אריאל",

מקבלים התלמידים כמויות מספיקות, ואפילו גדולות מן הנדרש. בביה"ס "בן-צבי".

מקבלים רק 71%, וב"רמז" 62% בלבד.

גריסים (אורז, קמח, אטריות) - בכל בתי הספר מקבלים התלמידים כמויות קטנות מן הנדרש.

הכמות הנמוכה ביותר ניתנה בביה"ס "בן-צבי" (52%), והכמות הגדולה ביותר -

בביה"ס "רמז" (81%). בממוצע, מקבלים התלמידים 69% ממה שהם צריכים לקבל.

דגים: התלמידים מקבלים 74% מן הכמות הנדרשת, בפריט זה יש הבדלים ברורים בין בתי-הספר השונים: הכמות הקטנה ביותר ניתנה בבי"ס "בן-צבי" (56%), והגדולה ביותר - ב"אריאל" (90%).

פירות וירקות: בכל בתי-הספר מקבלים כמות קטנה מזו הנדרשת (70%-80%). אין הבדלים עונתיים גדולים בין הכמויות. רק בחודש מארס, מבחינים בעליה בכמויות הפירות והירקות שהוגשו. בחודש זה קיבלו התלמידים, בממוצע, 96% מן הכמויות שהיו צריכים לקבל. כמות זו עולה ב-14% על הממוצע הכללי.

שמן: כמות השמן הממוצעת היא 98% מן הכמות הנדרשת. ב"אריאל" וב"שרת" משתמשים בכמויות העולות על זו הנדרשת. ב"שרת" היא עולה בהרבה על זו הנדרשת (130%). בבתי-הספר "רמז" ו"בן-צבי", הכמות המוגשת נמצאת מתחת לרמה הנדרשת.

ג. מאכלים שהוגשו בכמויות העולות על הכמות הנדרשת

לחם: הוא הפריט היחיד המוגש, בכל בתי-הספר, מעל לכמות הנדרשת. בממוצע, מקבלים הילדים לחם בכמות של 159%, חמישים אחוזו יותר מן הכמות שהם צריכים לקבל. בביה"ס "רמז" מגיעה הכמות לכמעט 200%, כאשר בחודש אחד אף הגיעה ל-239%. בביה"ס "אריאל" דומה הכמות המוגשת לזו שב"רמז".

בבתי-הספר "שרת" ו"בן-צבי" קיים עודף בכמות המוגשת, אולם אין הוא מוגזם. ביצים: גב מוצר זה הוגש לתלמידים בכמויות העולות בהרבה על הנדרש, בממוצע, הוגשו ביצים בכמות של 124%. רק בביה"ס "בן-צבי" קיבלו התלמידים כמות קטנה מזו הנדרשת - 88%. בשאר בתי-הספר קיבלו התלמידים מעבר ל-100%. ב"רמז" עלה האחוז עד ל-169% (בעיקר בגלל הכמויות שהוגשו בחודש מאי 276%).

קטניות: רק בביה"ס "בן-צבי" קיבלו התלמידים כמות קטנה מזו הנדרשת (70%). ביתר בתי-הספר נעה הכמות בין 133% - ל-121%.

סוכר: בממוצע, קיבלו התלמידים 110% מן הכמות הנדרשת, אולם בביה"ס "בן-צבי" קיבלו אחוז נמוך מאד (43%). אין עקביות בכמויות הניתנות בבית-ספר זה בכל חודש: במאי קיבלו התלמידים 4%, בדצמבר - 12%, ובאפריל 110% מהכמות הסוכר הנדרשת. ב"רמז" קיבלו התלמידים 162%, ב"אריאל" - 125%, וב"שרת" - 111%.

ד. מאכלים שהוגשו ואינם מופיעים ב"סל רשף"

קיימים מספר מצרכים שהוגשו בבתי-הספר, למרות שאינם מופיעים כלל ב"סל רשף". הבולטים ביניהם הם ביסקויטים. המורה משתמשת, בממוצע, ב-8.6 פחים של ביסקויטים בחקופה של 10 ימים, היא מנצלת אותם כתחליף קל (מבחינת השגה והכנה), זול ופופולרי מאד בקרב הילדים. לעומת יתרונות אלה, אין הביסקויטים בעלי ערך תזונתי גבוה, אולם הם מוגשים בכל בתי-הספר באורח עקבי.

מצרכים נוספים השייכים לקטגוריה זו: לחמניות, פיתות, קקאו, ממרח-שוקולד.

באופן כללי, ניתן לציין, כי הילדים אינם מקבלים את כמויות המזון המגיעות להם. במוצע, הם מקבלים כמויות הקטנות ב-13% מן הכמויות המגיעות להם.

הממצאים מראים כי הוגש עודף של עמילן, ביצים וסוכר. כמות הלחם שהוגשה עולה על כל הכמויות של המצרכים האחרים, בצורה בולטת מאד. עובדה זו נכונה לגבי כל בתי-הספר.

קיים חוסר בויטמינים ובחלבונים אחרים. מחסור זה בולט, במיוחד, בחלב, המוצה החשוב ביותר להתפתחות הפיזית של הילדים. רק בבי"ס אחד ("אריאל") ניתנה כמות מספקת של חלב, ואילו באחרים ניתנה כמות של 10%-31% מזו הנדרשת.

ב"אריאל" מקבלים הילדים מעל 100% (במוצע), ב"רמז" מקבלים קצת מתחת ל-100%, וב"שרת" נותנים לתלמידים כמויות קטנות יותר, - כ-87%, בביה"ס "בן-צבי" ניתנה כמות קטנה הרבה יותר - 62% מן הכמות הנדרשת.

ו. מסקנות

1. כמויות המזון הקטנות, שהוגשו בביה"ס "בן-צבי" בעקרון (62% מהכמויות הנדרשות), וכן היותן נמוכות מאד בהשוואה לכמויות שהוגשו בבתי-הספר האחרים - יכולות להשפיע על תוצאת הפרויקט. קיימת התייחסות לעובדה זו בגוף הדו"ח.
2. יש צורך בפיקוח שיטתי על כמויות האוכל המוגשות במסעדות בתי-הספר.
3. יש צורך בחקירת הסיבות לכמויות המזון הנמוכות שהוגשו לתלמידים במסעדות בתי הספר. בכל מקרה של מחסור יש לתקן ולשפר בהתאם לנדרש. בדו"ח הביניים⁽¹⁾ דווח על חקירה כזו, על בסיס של שיחות אישיות. אז הוצעו גורמים כמו: "ליקויים באספקה, מחסור במצרכים בשוק בעונות מסוימות וכו'... וגורמים הקשורים לאלה האחרים על התזונה ברשות המקומית ובביה"ס".
4. יש להרגיל ולהדריך את המורות לכלכלת הבית להשתמש בסויה. מוצר זה הינו חלק מן הסל הרשמי, ואף אחת מן המורות לא התייחסה אליו.

6. בעיות טכניות בהערכת המחקר

הבעיה הראשונה החשובה ביותר היא היות המידגם בלתי מייצג, הן מבחינת בחירתם של בתי-הספר והן מבחינת בחירתם של הנשאלים. בחירת בתי-הספר והחלוקה לקבוצת ניסוי וביקורת לא היו אידיאליות, כיוון ששיעורי ההשתתפות היו גבוהים יותר בבתי-הספר מקבוצת הביקורת. נוסף לכך, באחד מבתי-הספר מקבוצת הביקורת - ביה"ס "בן-צבי", שירות ההזנה היה פחות טוב מאשר בשלושת בתי-הספר הנותרים ובמיוחד לגבי איכות וכמות האוכל - אספקט של השירות שלא היה שותף לשיפורים שנעשו במסגרת המפעל. עובדה זו מקשה על הערכת ההשוואה, ומפחיתה מתוקף המסקנות.

(1) מפעל נסיוני לשיפור שירות ההזנה בבתי-הספר - דו"ח ביניים - המוסד לביטוח לאומי, פברואר 1975.

גם מידגם האוכלוסייה לא נבחר באורח מיקרי. אמנם נכון הדבר, כי בקבוצות מסוימות אפשר להניח, בגלל גודל הקבוצות, שהמידגם מייצג. אולם, המגבלות הקשורות למידגם בולטות בעיקר בקרב הלא-משחתפים בקבוצת הניסוי.

נתגלו חולשות בשאלון עצמו. השאלות, לפי ניסוחן בשאלון, מתרכזות בעיקר באספקטים שונים של השירות, ואינן לוקחות בחשבון את הצרכים החשובים של המשפחות. שאלות אחרות נבנו עם קטיגוריות לא ברורות של תשובות, העלולות להטות את הנשאלים לתשובות קבועות. במספר מקרים לא היה מיצוי ו/או בילבדיות של התשובות, עובדה שבילבלה, בוודאי, את הנשאלים (ראה שאלות מס' 48, 49, 51, 52, 53 בשאלון הסופי).

המימצאים מעידים, כי רצון להשתתף בשירות והשתתפות ממשית מושפעים, אולי, ע"י גורמים מבחוץ, ואינם מושפעים מן המאפיינים הספציפיים של השירות. השאלון לא חקר בשלמות מהם הגורמים מחוץ למצבה של המסעדה, היכולים להגביר את הנכונות להשתתף בשירות, לדוגמא: אם עובדת יכולה לגלות כי נוח לה יותר שהילד יאכל בביה"ס, שיקולים מעין אלה עשויים להיות חשובים יותר משיקולים הקשורים לאיכות השירות, אשר לגביה, ממילא, קיימת מודעות נמוכה. בשל סיבות אלה יש להתייחס למסקנות בזהירות, במיוחד בכל הנוגע לתכנון לטווח ארוך.

מסקנות

המסקנות שניתן ללמוד מניסוי זה ברורות. באיזורים שנחקרו יש אחוז גבוה של הורים שמעוניינים בקבלת שירות הזנה בבתי"ס עבור ילדיהם. בממוצע, כ-40% של המשפחות כבר לוקחות חלק בתוכניות אלו. 30% נוספים היו מעוניינים בשירות באם היו יכולים לשלם את מחירו. 30% הנותרים של המשפחות התנגדו לשירות ההזנה.

נראה שהתנאים במסעדה משפיעים על שיעורי ההשתתפות בשירותי ההזנה, ובוודאי שהם משפיעים על עמדות ההורים לגבי השירות. אולם מוכרחה להיות הסברה רחבה ביותר בכדי לגרום למודעות אצל ההורים לגבי שיפורים המתבצעים במסעדות. מודעות זו תיונית לשם הגברת ההשתתפות בשירות ההזנה. יותר ממחצית ההורים לא היו מודעים לשינויים במסעדות. עובדה שגרמה לכך שאי אפשר להתייחס אל הניסוי כאל הצלחה. כל נסיון לשיפור תדמית השירות בעתיד יהיה חייב להיות מלווה בהסברה יעילה.

הניסוי הזה היה רק אחד מתוך ניסויים רבים שתוכננו ברחבי הארץ, בניסיון לרכוש ידע מספיק הדרוש להקמת מסגרת הזנה ארצית, שתכלול שיטות שונות המבוססות על תנאים וצרכים מקומיים.

פרק ב': שיטות והגדרות

1. מערך המחקר

מטרתו של מחקר זה היא להעריך את השפעת השיפורים שנעשו במפעל ההזנה בבתי-הספר. לשם כך הוקם המערך הקלסי של שאלון מוקדם, שאלון סופי, קבוצת ניסוי, קבוצת ביקורת והשוואת ביניהם (ראה הצגה 1). סוג זה של מערך מאפשר לחוקר לבצע השוואות של מבחן מוקדם ומבחן סופי בתוך הקבוצות, וכן השוואות כאלה בין הקבוצות. במחקר זה נכנס גורם ההשתתפות כגורם נוסף. בשתי הקבוצות, קבוצת הניסוי וקבוצת הביקורת, נימנו תלמידים, אשר לקחו חלק בשירותי הארוחות, ולצדם כאלה שלא נטלו בו חלק. המערך הסופי המתקבל כתוצאה מהכנסת הגורם הנוסף מובא בדיאגרמה הבאה:

הצגה 1 - מערך הניסוי

שאלון סופי	שפורים במסעדה	שאלון מוקדם	משתתפים קבוצת הניסוי > לא משתתפים
שאלון סופי	אין שינויים במסעדה	שאלון מוקדם	משתתפים קבוצת הביקורת > לא משתתפים

ארבעה בתי ספר¹ באיזור המרכז נבחרו להשתתף בניסוי. תוך בחירה מקרית נתקבל, כי שני בתי הספר "רמז" ו"שרת" יהיו קבוצת הניסוי, ושניים אחרים "בן-צבי" ו"אריאל" יהוו את קבוצת הביקורת. על בתי ספר אלה צריכים היו לחול הקריטריונים הבאים:

- (א) יום לימודים ארוך
- (ב) הארוחות מוכנות במקום בפיקוח מורה לכלכלת בית, המלמד בבית הספר כלכלת בית ותזונה.
- (ג) מספר התלמידים בבית הספר אינו עולה על 500.
- (ד) בכל אחד מבתי הספר ישנה מסעדה בגודל המאפשר כניסתם של 85% מן התלמידים במשמרת אחת, או לכל היותר בשתי משמרות.

לבד מקריטריונים אלו הוקפד, כי בתי הספר יהיו ברי-השוואה מבחינת הסוג של אוכלוסית התלמידים. דבר זה נבדק לאחר מכן מתוך הנתונים הדמוגרפיים שהוצאו מן השאלון. הממצאים מורים על דמיון בכל המישורים, פרט להבדלים קלים במוצא האחני של ההורים. עם זאת בלט הבדל בשיעור ההשתתפות בין בתי הספר בקבוצת הניסוי לבין בתי הספר בקבוצת הביקורת. 62.7% מאוכלוסית התלמידים בקבוצת הביקורת לקחו חלק בשירות ההזנה, לעומת 34.5% בלבד בקבוצת הניסוי (טבלה 1).

1. ראה נספח א' הנותן תאור כללי של בתי הספר.

בבתי הספר אשר היו בתנאי ניסוי, נעשו שני שינויים בסיסיים במסעדה ובשירותי ההזנה.
א. שיפורים בריהוט ובציוד אשר במסעדה.

שיפורים אלה כללו קניית מערכות חדשות של כלים: סכו"מ, כולל סכינים, אשר עד כה לא ניתנו לשימוש מסיבות עקרוניות, וכלי הגשה, כמו כן נרכשו שולחנות וכסאות חדשים מודרניים ובצבעים נעימים והולמים. קודם לכן נהגו הילדים לשבת בצפיפות רבה זה לזה על ספסלים נמוכים, שלא התאימו מבחינת הגובה. בזכות הציוד החדש ישבו הם, איפוא, על כסאות נוחים, ולא יותר משבעה תלמידים סביב שולחן אחד, כאשר בכל אחד מן השולחנות יושב מורה.
ב. ארגון מחדש של ניהול הארוחות.

בזמן הניסוי נטלו התלמידים לעצמם אוכל בכמויות הרצויות להם מכלי האוכל המשותפים, אשר הונחו על השולחנות לאחר כניסתם למסעדה. היה זה חידוש מבחינת השיטה הנהוגה בבתי-ספר אחרים, בהם יושב התלמיד במקומו במסעדה, כאשר לפניו כבר מונחות כל מנות הארוחה (במקרים רבים האוכל קר והוא איבד את צורתו מעוררת התאבון).

היתרונות של תנאי הניסוי ברורים. ראשית, יש סיכוי גדול יותר שהארוחה תישאר במידת חום סבירה. שנית, קיים בזבז קטן יותר, כאשר התלמיד נוטל בעצמו את הכמות שהוא רוצה בה. שלישית, התלמיד חופשי לבחור את האוכל המוצא חן בעיניו ולסעוד בקצב המתאים לו.
(אפשרות שלישית שהוצעה ונדחתה הייתה הגשת הארוחה מנה אחר מנה על ידי מלצרים, שיטה זו נחשבה ליקרה מידי כיוון שהשימוש בה יחייב תוספת ניכרת של כוח אדם. כמו כן עלולה דרך זו לגרום לאיחורים בלתי צפויים במועד הארוחה).

שינויים אלה לא נעשו בקבוצת הביקורת, אשר תנאי המסעדה ושיטת הגשתן של הארוחות נותרו כמקודם. במילים אחרות – מערכות הכלים חסרות בד"כ צלחות, כוסות וסכו"מ (סכין כלל לא נמצאה בשימוש); הכלים נעדרים צורה נאה. הילדים יושבים בצפיפות ובתנאי ישיבה לא נוחים, כאשר הארוחות כבר הונחו על השולחנות לפני כניסתם למסעדה.
הזמן המוקצב לארוחה לפני הניסוי, היה בין 15-20 דקות ברוב בתי הספר. פרק זמן זה נראה קצר ביותר בעיקר לגבי ילדים בכיתות הנמוכות, ובוודאי שאינו מאפשר דרכי אכילה תרבותית. משך הזמן שהוצע בניסוי היה 30 דקות, שהוא פרק הזמן המינימלי, לדעתנו, הדרוש לאכילה תרבותית ומסודרת, והוא שהוקצב לקבוצות הניסוי.

מורים נכחו במשך הארוחות בשתי הקבוצות. בקבוצת הביקורת נכח מורה אחד לכל 25 תלמידים, ואילו בקבוצת הניסוי היתה נוכחות המורה חלק מן המערכת הניסויית כולה. המורים ישבו עם הסועדים ליד השולחן, מורה אחד לכל 6 תלמידים. תפקידו היו כדלקמן:
א. להסב עם התלמידים לשולחן ולאכול אותה ארוחה.
ב. להשגיח על התנהגות הילדים בשעת הארוחה, על שימוש נכון בסכו"מ, ועל יחס נאות למזון וכו'.

ג. לפקח על חלוקת האוכל, לדאוג שכל תלמיד יטול מכל המנות, ולשמור על כמות שווה פחות או יותר של מזון לכל הסועדים באותו שולחן. להשגת מטרה זו בוצעו הפעולות הבאות:

- א. הכנת המורים במסגרת אספות המורים שנערכו בבתי הספר לפני פתיחת שנת הלימודים בהם השתתפו גם נציגי המוסד לביטוח לאומי, אשר הבהירו למורים את מהות הניסוי ואת התפקידים הנדרשים מהם.
- ב. פגישה עם האחראים לשירות ההזנה בבתי הספר עצמם ועם מפקחי התזונה של משרד החינוך לצורך תיאום השתתפותם של המורים.
- ג. פגישות עם מנהלי בתי הספר לתאום השתתפות המורים במקום.

כעיקרון, ארוחות ביה"ס לא ניתנו חינם. משרד החינוך הנהיג שיטה של תשלום מודרג בהתאם להכנסות ההורים ולגודל המשפחה. גובה התשלום בשנת תשל"ה נע מלירה אחת למשפחות עם הכנסה לנפש של 120 ל"י לחודש ועד ל-32 לירות למשפחות שהכנסתם לנפש היא מ-236 ל"י לחודש ומעלה. שיטת תשלום זו גורמת לכך ששכבה רחבה הנזקקת לשירות ההזנה - זו שהכנסתה נעה סביב הסכום המהווה את התקרה לתשלום המודרג (236 ל"י) אינה זוכה להקלה בחשולם ומשום כך אחוז המשתתפים מקרב קבוצה זו נמוך במיוחד. כדאי לציין בהקשר זה, כי קו העוני באותה תקופה נע בסביבות 180 לירות לנפש סטנדרטית, וקו "סף העוני" עמד על 225 ל"י לנפש סטנדרטית.

חשוב לציין, כי בשלבי התכנון של המחקר הועלתה הצעה לשלב בסקר המוקדם גם פעולות הסברה למשפחות על חשיבותם של שירותי ההזנה וזאת על ידי הפוקדים בשעת ביקורי הבית. אך למעשה הושם הדגש על מילוי השאלונים, ולכן לא הושגה מטרת ההסברה במלואה. לסיכום, שלב הרקע ומטרות המחקר יש לציין את תקציבו, המופיע בנספח ג' של דו"ח זה.

2. כלי המדידה

במחקר זה נעשה שימוש בשני כלי-הערכה: אוביקטיביים וסוביקטיביים. המדידות האוביקטיביות כוללות:

- א. דו"חות-המורים על נוכחות התלמידים בארוחות.
 - ב. תצפיות על כמויות וסוגי האוכל, דיווחן של מורת התזונה על כמויות וסוגי האוכל שהוכנו.
 - ג. דו"חות על התנהגות התלמידים במשך הארוחות.
- הדו"חות נרשמו ע"י תצפיתנים, שאומנו לכך במיוחד. התצפיות קוימו בטווחי זמן מקריים מבלי שיבחינו בכך התלמידים. מטרתם היתה לספק מידע יום-יומי על התנהגות התלמידים מרגע כניסתם לחדר האוכל ועד צאתם ממנו, לאחר סיום הארוחה.

הדו"ת כולל 20 שאלות המחולקות ל-4 סעיפים:

1. כניסת התלמידים לחדר האוכל.
2. התנהגות הילדים בזמן הארוחה.
3. יציאת הילדים מחדר האוכל.
4. כללי (התנהגות חריגה של הילדים, השפעת המורים, משך זמן הארוחה, רמת הרעש וכו').

רוב השאלות הן שאלות סגורות, ועל הצופה לסמן את התשובה הנבחרת. מספר קטן של שאלות מחייבות מהצופה תשובות בצורת תאור. התצפיות נעשו על ידי צופים-סטודנטים ולאורך התקופה היתה תחלופה בין הפוקדים. התצפיות נערכו בשלוש תקופות: יוני 1974 – לפני תקופת הניסוי, ינואר 1975 – באמצע תקופת הניסוי, ומאי 1975 – לקראת סוף תקופת הניסוי.

בכל בדיקה השקיע הצופה את מירב המאמצים כדי לא להתבלט. הוא עמד ליד הכניסה לחדר האוכל, ומילא את הדו"ח בזמן התצפית.

המדידות הסובייקטיביות כללו ראיון עם הורי התלמידים ומילוי שאלון עבור כל אחד מהם, הן בתחילת המפעל והן בסופו. התלמידים רואינו, ועבור כל אחד מהם מולא שאלון בסוף השנה בלבד.

שאלונים מולאו עבור אלה שלקחו חלק במפעל ואף עבור אלה שלא נטלו בו חלק.

השאלונים נבנו תוך בחינת הנושאים העיקריים הבאים:

- א. לימוד עמדתם של ההורים כלפי שירות ההזנה, בנוגע להתאמת השירות לילדיהם בפרט, ולילדי בית-הספר בכלל, וכך בדיקת התיחסותם לכדאיות הוצאותיהם.
- ב. מדידת שינויים בעמדות אלו, ושינויים ביחסם אל המסעדה והשירות עצמו.
- ג. קביעת רמת ידיעתם של ההורים על שירותי ההזנה, במיוחד בקבוצת הביקורת.
- ד. בדיקת עמדותיהם של הילדים והתנהגותיהם.
- ה. בדיקת גורמים אחרים, העשויים להשפיע על עמדות ההורים, נוסף לאלו הקשורים בשינויים במסעדה.

גם השאלון המוקדם וגם השאלון הסופי כללו נושאי חקירה אלו, אם כי היו הבדלים מעטים בין שני השאלונים. אבל בתחום העיקרי, שהוא מדידת העמדות, היו שני השאלונים זהים.

המידע שנאסף מן השאלונים, ניתן להציגו, בתשע קבוצות כדלקמן:

1. נתונים דימוגרפיים, ארץ מוצא ההורים, מספר הילדים (פירוט), הכנסת החודשית של המשפחה.
2. מידע על המצב המשפחתי. (שאלות 4, 5, 6, 13, 14, 15, 16, 56 של השאלון הסופי)¹.
3. מידע המתייחס להוצאות המשפחה על שירות ההזנה. (שאלות 17-19, 20, 50).
4. התרשמות ההורים מביקורם במסעדה. (שאלות 21, 22).
5. יחס ההורים לשינויים במסעדה. (שאלות 23, 24, 33-34).
6. התנהגות הילדים בזמן הארוחה. (שאלות 43, 44, 47, 57, 61-59, 62).
7. עמדת ההורים לגבי תוכנית ההזנה כולה, ודעתם על המסעדה. (שאלות 8, 12, 65, 66, 67, 68, 69, 70).

1. מספרי שאלות אלה המתייחסים לשאלון המצורף בנספח. (נספח ב').

8. מידע שנאסף מהורים שלא השתתפו בתכנית. (שאלות 7, 58, 35, 36-38, 39-42, 45, 46, 48, 49, 51, 55).

9. דיעות הילדים על המסעדה. (שאלות 9, 10, 11, 12, 52, 53, 54).
נבנו שלושת האינדקסים הבאים:

אינדקס x

אינדקס זה מורכב מצירוף של שאלות 36, 37, 38. הוא מראה דירוג של הערכה כוללת לגבי האספקטים הפיסיים של המסעדה (ריהוט, כלי-אוכל וכו'). הטווח שלו נע בין ציון מינימלי של 3, עד לציון מקסימום של 9. ציון נמוך מצביע על הערכה חיובית. הסיכום הסופי של הדירוג הינו כדלקמן: ציון 3-4 - הערכה חיובית, ציון 5-6 - הערכה בינונית, ציון 7-8-9 - הערכה שלילית.

אינדקס y

אינדקס זה מורכב מצירוף של שאלות 39, 40, 41, 42. הוא מראה דירוג של הערכה כוללת לגבי כמות ואיכות האוכל. הטווח שלו נע בין ציון מינימום של 4, עד לציון מקסימום של 12. ציון נמוך מצביע על הערכה חיובית, הקיבוץ הסופי של הדירוג הינו כדלקמן: ציון 4-6 - הערכה חיובית, ציון 7-9 - הערכה בינונית; ציון 10-12 - הערכה שלילית.

אינדקס z

אינדקס זה מורכב מצירוף של שאלות 31-24. הוא מודד את מידת המודעות לגבי השיפורים במסעדה. הטווח שלו נע בין ציון מינימלי של 8, עד לציון מקסימלי של 24. ציון נמוך מצביע על מודעות גבוהה. הקיבוץ הסופי של הדירוג הינו כדלקמן: ציון 8-11 - מודעות מאד גבוהה; ציון 12-15 - מודעות גבוהה; ציון 16-20 - מודעות נמוכה; ציון 21-24 - מודעות מאד נמוכה.

בניית שלושת האינדקסים x, y, z הייבה שינוי בסדר של ערכי-התשובות שבשאלונים. הערך "1", המראה בשאלונים עמדה חיובית, נותר "1" במהלך בניית האינדקסים; הערך "2", המראה עמדה שלילית, הפך ל-"3" בעת בניית האינדקסים; הערך "3", המראה אי-ידיעה, הפך ל-"2" בעת בניית האינדקסים. לכן מצביעים הציונים הנמוכים ביותר באינדקס על עמדות חיוביות לגבי כל המשתנים הכלולים בו, בעוד שהציונים הגבוהים ביותר מצביעים על עמדות שליליות לגבי כל המשתנים הכלולים בו.

אינדקס d

ציונים שהוצאו מן השאלון המוקדם הושוּו עם ציונים שהוצאו מן השאלון הסופי לגבי שבע המשתנים המודדים מודעות. לאחר שהשינויים במודעות נרשמו, נוצרו 5 קטיגוריות של שינויים: אין שינוי, שינוי חיובי, שינוי שלילי, מאי-ידיעה, לנקיטת דעה כלשהי, שינוי מנקיטת דיעה כלשהי לאי-ידיעה.

האינדקס סופר, לגבי כל נשאל, את מספר המשתנים בהם חלו אצלו שינויים חיוביים, הטווח של האינדקס נע בין ציון מינימום של 0, ועד לציון מקסימום של 7. הציון מראה את המספר המדויק של משתנים שלגביהם חלו, אצל הנשאל, שינויים חיוביים,

דבר נוסף שנעשה הוא פיקוח על האוכל המוגש בכל ארבעה בתי-הספר; באיזו מידה אם בכלל הוא מתאים ל"סל רשף" (הסל התקני של משרד החינוך).

א. מטרת הבדיקה:

לבדוק האם הילדים מקבלים את כל המצרכים והכמויות אותם הם צריכים לקבל, עפ"י "סל רשף".

ב. הבסיס למדידה:

כמויות המזון התקניות בשירות ההזנה נקבעו ע"י משרד החינוך, החל בשנת הלימודים תשל"ד. הן נקבעו ע"י ד"ר רשף, איש משרד הבריאות, בעקבות סקר תזונתי שערך בבתי-ספר. כמויות אלה לוקחות בחשבון את המגבלות התקציביות הקיימות בשירות ההזנה - מחד, ואת הצורך לספק לילד כמות מזון אופטימלית מבחינת ערכה התזונתי - מאידך, "סל רשף" כולל רשימה של כמויות מצרכים בסיסיים שעל הילד לקבל, במחזור בן עשרה ימים במסעדת ביה"ס:

לח מס' 8: סל רשף

מוצר - מזון	הכמות שילד צריך לקבל ב-10 ימים
פירות + ירקות	2250 גרם
לחם	" 500
גריסים	" 250
דגים	" 200
חלב	" 170
גבינה	" 150
שמן	" 120
סויה	" 100
קטניות	" 100
סוכר	" 55
ביצה	" 103

הסל אינו מכתוב את סוג המוצרים ואת הכמויות שיש לתת לילדים בכל יום ויום. ההנחה היא שהמורות לתזונה תנהגנה בצורה רציונאלית בהקצאת כמויות המזון במשך המחזור בין עשרת הימים.

ג. שיטת הבדיקה:

הבדיקה נעשתה במשך 10 הימים הראשונים לפתיחת מסעדת ביה"ס, ובמשך 10 הימים הראשונים של כל חודש (חודשים דצמ' 74 - מאי 75, שנה"ל תשל"ה).
בדיקה זו התבצעה על סמך הדו"ח היומי של המורה לתזונה על כמויות המצרכים בהם השתמשה במחזור אחד. חלוקתן של כמויות אלו במספר התלמידים שהשתתפו בשירות ההזנה באותם ימים, הציגה בפנינו תמונה לגבי הכמויות של המצרכים הבסיסיים שקיבל כל ילד.

השוואת הנתונים שקיבלנו עם רשימת המצרכים התקנית של "סל רשף" נעשתה לגבי כל בי"ס בנפרד.

3. מ י ד ג ם

מלכתחילה תוכנן למלא שאלונים לכל המשתתפים בשירות ההזנה ול-50% מבין הלא-משתתפים, המשתייכים לקבוצת הניסוי, ולכל אוכלוסיית הביקורת. קשיים אדמיניסטרטיביים, מלבד נפל גבוה גם בשאלון המוקדם וגם בשאלון הסופי, מנעו את השגת המטרות המבוקשות לגבי המידגם. מאפייני המידגם הסופי מוצגים בלוח מס' 9. בקבוצת הניסוי רק 22% מהאוכלוסיה רואינה. בקבוצת הביקורת היה אחוז המרואיינים מעט גבוה, יותר - 33%. הבעיה שהתעוררה כתוצאה מעובדות אלה אינה נעוצה באחוז הנמוך של המרואיינים, אלא בחוסר מסגרת שיטתית של דגימה. אחוז המשיבים בין המשתתפים דומה בשתי הקבוצות: בקבוצת הניסוי - 33.5% ובקבוצת הביקורת - 32.7%. בקבוצת הניסוי, רק אחוז קטן מאלה שאינם נוטלים חלק בשירותי ההזנה רואינה - 14.1%.

אם ניתן להניח כי אחוז עונים של כ-33% עשוי לתת תמונה מייצגת של האוכלוסיה כולה, אפילו אם המשיבים לא נבחרו באופן מיקרי, הרי אפשר לבצע השוואה משמעותית בין המשתתפים בשירותי ההזנה מקבוצת הניסוי לבין אלה המשתתפים בשירותי ההזנה מקבוצת הביקורת. אפשרויות השוואה בין המשתתפים ואלה שאינם משתתפים נראות מוגבלות בתהליך הדגימה, ובעבודת השדה כפי שניתן להיווכח בלוח מס' 9.

לוח מס' 9: מאפיינים של קבוצות הניסוי והביקורת של בתיה"ס, ביחס לאוכלוסיה ולמידגם

מצב	בית - ספר	אוכלוסיה	משחתפים בשרותי ההזנה		שאלונים שמולאו		שאלונים שמולאו ע"י אלו שאינם משחתפים	
			%	מספר	%	מספר	%	מספר
קבוצת ניסוי	רמז	326	45.4	148	22.7	74	33.1	49
	שרת	380	29.2	111	23.9	91	34.2	38
	סה"כ ניסוי	706	36.7	259	23.4	165	33.5	87
קבוצת ביקורת	בן צבי	410	72.7	298	33.4	137	32.2	96
	אריאל	250	52.8	132	36.4	91	34.0	45
	סה"כ ביקורת	660	65.2	430	34.5	228	32.7	141

תיאור כללי של בתי הספר בקבוצת הביקורת והניסוי

קבוצת הביקורת

ביה"ס "בן-צבי" - נמצא בקרית עקרון ליד רחובות. האוכלוסיה ברובה מבני עדות המזרח, בעיקר מתימן. חלק מן המשפחות הן מרובות ילדים, וקיים ריכוז ניכר של נחמכי סעד. ברוב המשפחות הנשים יוצאות לעבודה, בדרך כלל במשק בית. מבנה ביה"ס נאה, מוקף גינה וחורשה מטופחים. חדר האוכל נקי, אך בלתי אסתטי בשל הריחות הישן. קיימת צפיפות רבה, משום שסביב לכל שולחן יושבים 11 ילדים על ספסלים. כלי האוכל לכל תלמיד כוללים: צלחת אחת, כף ומזלג. אין משתמשים בסכין. האוכל מונח בצלחות עוד לפני שהילדים ניגשים לשולחן. מספר המורים הנוכחים בארוחה אינו מאפשר מציאותו של מורה ליד כל שולחן. המטבח אף הוא נקי, אך חסר בו ציוד כגון: ארונות לאחסון כלים. צנרת המים והביוב במצב ירוד ובשל כך נגרמות תקלות לעתים תכופות. התשלום עבור ההזנה לילד, בקרית עקרון, נמוך יחסית לשאר בתי הספר שנבדקו.

ביה"ס "אריאל" - נמצא בעיר העתיקה של רמלה ליד החחנה המרכזית, באזור מתגוררת אוכלוסיה עניה, במבנים ישנים מאד ורובה ממוצא מזרחי.

ביה"ס עצמו נקי ומסודר אם כי המבנים ישנים במידת מה. חדר האוכל נקי אך ישן מאד, ובלתי מרווח. כמו בביה"ס "בן-צבי" יושבים 11 תלמידים על ספסלים ליד כל שולחן, כאשר האוכל מונח בצלחות עוד לפני כניסת הילדים. אין שימוש בסכינים וחסרים כלי אוכל וכלי הגשה. עקב צורת ההגשה מקבל הילד ברוב המקרים אוכל קר. המטבח נקי אך אינו פונקציונאלי; מחסן האוכל קטן וצפוף, חסרים ארונות, כלי בישול, מיקסר ומקרר. בארוחה משתתפים מספר מורים אך לא במידה מספקת, כך שבמספר שולחנות אין נוכחות מורה. התשלום עבור שירותי ההזנה גבוה מזה המקובל בביה"ס "בן-צבי".

קבוצת הניסוי

ביה"ס "שרת" - נמצא ברמלה בשכונת שיכונים חדשה בשם גיורא, המאוכלסת בחלקה בעולים חדשים; רמתה הכלכלית של האוכלוסיה נמוכה.

בביה"ס מבנה חדש ומבנה ישן השמורים יפה למדי. החצר מוזנחת וקיימות תקלות תדירות במערכת הביוב. חדר האוכל יפה מאוד, הריחות חדש אם כי אינו נשמר כהלכה (באחד המקרים ידוע כי השתמשו בשולחנות החדשים של חדר האוכל כבמה, וכך נפגמו השולחנות מחבלות ושריטות). ישנם מספיק כלי אוכל וכלי הגשה והילדים מקבלים את האוכל חם בכלים ריכוזיים. מסביב לכל שולחן יושבים 7 תלמידים ומורה על כסאות (ולא על ספסלים), והמורה מחלק את האוכל לילדים לאחר שהסבו לשולחן. בצורת הגשה זו מקבלים הילדים תמיד אוכל חם. המטבח אינו מטופח למרות שקיימים בו כל השכלולים הדרושים. התשלום עבור שירותי ההזנה הינו נמוך מן המקסימום הנדרש ע"י משרד החינוך. המנהל לא יזם ביקור מתוכנן של ההורים במסעדה אם כי הללו יכלו לבקר ביוזמתם האישית.

ביה"ס "רמז" - נמצא בעיר העתיקה של לוד, באזור הגובל עם הכביש הראשי (בדרך לנמל התעופה). האוכלוסיה בסביבה עניה ורובה מעדות המזרח.

ביה"ס שמור ומטופח, חדר האוכל מרווח ונקי מאד. 7 ילדים ומורה יושבים על כסאות סביב לכל שולחן. האוכל מוגש לשולחן באופן מרוכז והמורה מחלקו לתלמידים, ובדרך זו נשמר חומן של הארוחות. המטבח מבריק ומצוחצח, פונקציונאלי מאד, והכלים נשמרים היטב. המנהל מזמין ביוזמתו לפני כל חג את ההורים לכעין מסיבה בה הוא מסביר להם על החג, מארגן שירה בציבור, ומכבדם בכיבוד קל. מסיבות אלו נערכות בחדר האוכל ולהורים ניתנת ההזדמנות להתרשם ממנו ומן המטבח. מסיבה זו אין צורך בהזמנה מיוחדת כדי להראות להורים את מצב המסעדה והתנאים בהם היא פועלת. התשלומים הנגבים עבור שירותי ההזנה הם הגבוהים מבין ארבעת בתי הספר שנבדקו ומתאימים למקסימום הנדרש ע"י משרד החינוך. לדעת המנהל ישנה אפשרות לקלוט בחדר האוכל את כל תלמידי ביה"ס, אם כי בשתי משמרות.

תיאור כלי המדידה

במהלך הניסוי נעזרנו בארבעה כלי מדידה:

1. דו"ח הסתכלות.
2. דו"ח יומי למורה.
3. שאלון סופי.
4. שאלות שהופיעו בשאלון המוקדם ולא הופיעו בשאלון הסופי.

חוכניח הזנה לתלמידי בחי-ספר

דו"ח הסחכלות

1. נא למלא ביטורה עליונה את הפרטים המואימים על החפריט לאותו יום (לוי דיווח עובדי המטבח).
2. נא לרשום כמיות של אוכל יניאר בצלחות לפי כמות או יחידות. אם לא נטאר שום דבר, הטאיר את המטבח ריקה, מרשום הוא לפי זולחן ולא אינידיבידואלי.
3. נא לרשום לגבי נקיון: 3 - אם הטולחן / רצפה נקי לגמרי
2 - אם יט קצת אוכל על הטולחן/רצפה
1 - אם יט הרבה אוכל על הטולחן / רצפה

טולחן	מרק	מנה עיקרית דג, ביצה, גבינה	מנות לווי אורז, פתייתים פוחי אדמה	ירקות	קינוח סרי אחר	נקיון על הטולחן	נקיון על הרצפה
1							
2							
3							
4							
5							

המוסד לביטוח לאומי

מסרד הכריאות

מסרד החינוך והורבות

עיריית רמלה

וועכנית הזנה לתלמידי בתי-סער

דו"ח זומי למורה

שם בית ספר _____ הכיתה _____ זום המורה _____

תאריך _____

נא לסמן לכל תלמיד "++" אם אכל את המנה כולה
 "+" אם אכל חלק מהמנה
 "-" אם לא אכל כלל

אנו מודים לך על שיתוף הפעולה.

זום התלמיד	מרק	מנה דג, ביצה, גבינה	מנות לוואי		קינח	
			אורז, פתיחים תפוחי אדמה	ירקוח	פרי	אחר
.1						
.2						
.3						
.4						
.5						
.6						
.7						
.8						
.9						
.10						
.11						
.12						
.13						
.14						
.15						

1-3. מספר המדוואיין

4. האם נולד לך ילד במטף הטנה האחרונה?

1. כן

2. לא

5. האם _____ הזחתך בארוחות בבית הספר לפני טנה (טל"ד)?
סמ הילד

1. כן

2. לא

6. האם _____ הטחתך בארוחות בבית הספר בטנה האחרונה (טל"ה)?
טט הילד

1. כן

2. לא

אט לא (טאלוח 9-12)

9. האם נסית לרטוט אותו לארוחות בטנה
אחרונה?

1. כן

2. לא

10. אט כן: מדוע אין הוא אוכל בבית-הספר?

1. אחרתי את ההרטמה

2. הילד לא התקבל לארוחות

3. אחרתי בתלונות

4. הילד לא רצה לאכול

5. לא יכולתי לעמוד בתלונות הגבוה

6. אחר. מה? _____

אט כן (טאלוח 7-8)

7. מדוע, לדעתך, טוב יותר טילדים

יאכלו בבית הספר?

1. זה מקטין ההוצאות על האוכל

2. האוכל בבית הספר טוב יותר

3. הילד יאכל ארוחת צהריים בשעה
מוקדמת יותר

4. האם תוכל לצאת לעבודה

5. הילד יאכל יותר בחברת טאר
התלמידים

6. אחר, ציין _____

אם כן

8. האם _____ אמר במקך הטנה
שם הילד

שהוא רוצה להפסיק לאכול במסעדה
ביה"ס?

1. כן, הרבה פעמים.

_____ הסיבה:

2. פעמים אחדות. הסיבה _____

3. כן, פעם או פעמיים.

_____ הסיבה:

4. לא

אם לא

11. אם לא: מדוע לא נסית לרצום אותו?

1. הסבתי שהוא לא יתקבל מתוסר מקוט.

2. חזבתי שהארוחות טיועדות למטפחות

חסרות אמצעים.

3. החלטוט גבוה מדי.

4. אינני רוצה לזהוא יאכל בבית הספר,

למה?

5. הילד אינו רוצה לאכול בביה"ס. למה?

6. אחר, מה? _____

12. האם _____ אמר במסך הזינה
שם הילד

שהוא רוצה להסתחף בארוחות במסעדה ביה"ס?

1. כן, הרבה פעמים, הסיבה: _____

2. כן, פעמים אחדות, הסיבה: _____

3. כן, פעם או פעמיים, הסיבה: _____

4. לא, למה לא? _____

(לפוקד: החל משאלה 13 ואילך לטאול לגבי כל הילדים - האוכלים והלא-אוכלים).

13. האם יש לך ילדים נוספים שלומדים באותו ביה"ס יחד עם _____?
שם הילד

0. לא

1. כן, כמה?

14. כמה מהם אוכלים במטערה?

15. האם יש לך ילדים ולומדים בבית אור?

אם כן, כמה?

16. האם הם אוכלים במטערה?

1. כן

2. חלק מהם כן

3. לא. למה? _____

17-19. כמה את מטלמח בעד הארוחות לכל הילדים יחד?

ל"י לחודש

20. האם קשה לכת לטלם טכום זה?

1. קשה מאד

2. קשה למדי

3. לא קשה

4. לא יודעת

9. (לא מטלמח, אף ילד לא אוכל במטערה)

21. האם ראיית את מטערת בית הספר _____ בטנה לעברה?

סט בית הספר

1. כן

2. לא (לפרקד: לטמל 9 משאלה 22 ולעבור לטאלה 23)

22. ביוזמת מי נערך הביקור?

1. הזמנה מנהל בית הספר

2. בהזמנות שהוזמנתי לטגיטה אחרת בבית"ס

3. ביוזמתי

4. טמעתה מהילד שהיו טיסורים בחדר האוכל

5. אחר, פרט? _____

9. (לא ראיתי את חדר האוכל)

23. הגם היו שנויים בחדר האוכל במסך השנה האחרונה?

1. כן

2. לא (לסמל 3 בטאלוח 24-31, לסמל 9 בטאלה 32 ולעבור לטאלה 33).

3. לא יודעה (לסמל 3 בטאלוח 24-31, לסמל 9 בטאלה 32 ולעבור לטאלה 33).

24-31. אילו שינויים חלו?

זמן כל שינוי	זול זינוי לרעה	זול שינוי לטובה	
3	2	1	24. בריהוט
3	2	1	25. בכלי טולוזן
3	2	1	26. במראה המסעדה
3	2	1	27. בסיטת ההגטה
3	2	1	28. הסחטות המוריש בארוחה
3	2	1	29. טעם האוכל
3	2	1	30. כמות האוכל
3	2	1	31. אחר, מה?

32. מה דעתך על שינויים אלה? האם הם חורמים משהו לילד? אם כן, מה?

9 (לא חושבת שהיו שינויים)

33-34. האם יזנט היילר ספר לן על זינזויים במטעדה בביה"ט. אם כן, על

איזה זינזויים? (אנטריח יוזר מחשובה אחת).

1. ריהוט
2. כלי זולזון
3. זיטת הגיזה
4. השתתפות המורה בהזדוזה
5. טעם האוכל
6. כמות האוכל
7. אחר, מה? _____
9. לא טער על שונ זינזויים.

35. מה דעך, באוטן כללי, על מטעדת ביה הסטר?

1. המטעדה טובה מאוד
2. המטעדה די טובה
3. המטעדה אינה טובה
4. המטעדה גרועה מאוד
5. לא יודעה

36-38. האם את חולקת לזבמטעדה בביה הסטר:

לא יודעה	לא	כן	
3	2	1	36. יזנט כטאוח זולזונות מחאימים
3	2	1	37. יזנט כלי אוכל מחאימים
3	2	1	38. טומריט מספיק על הנעיון

טס בית הספר

לא יודעת	לא	כן	
3	2	1	39. טעיט לילדים
3	2	1	40. בריא לילדים
3	2	1	41. ניתן בכמות מספקת
3	2	1	42. ניתן בטעות מתאימות

43. איך מתנהג בבית בזמן הארוחה עכסיו בהטוואה
טס הילד

ללפני סנה?

1. יותר טוב
2. אותו דבר
3. פחות טוב

44. האם את חוסבת טהטתתפות בארוחות בביה"ס מספיעה על התנהגות הילד בבית
בזמן הארוחה?

1. מספיעה לטובה
2. מספיעה לרעה
3. לא מספיעה

45. האם את חוסבת סמורית יכולים ללמד את הילדים התנהגות נכונה בזמן הארוחות?

1. כן
2. לא (לפוקד: לסמל 9 בטאלה 46 ולעבור לטאלה 47)
3. לא יודעת (לפוקד: לסמל 9 בטאלה 46 ולעבור לטאלה 47).

46. מה, לדעתך, יכול מורה ללמד את הילדים בזמן הארוחות?

1. להחמיר בטכניקת כתיבה נכונה

2. הרגלי אכילה ונימוסי שולחן

3. לאכול בשקט בחברת ילדים אחרים

4. לא יודעת

5. אחר, ציין

9. (לא נורמל ומורה יכול ללמד בזמן הארוחה)

47. האם ידוע לך איך מחנהגים הילדים בזמן הארוחות?

1. הילדים מחנהגים היטב

2. הילדים אינם מחנהגים כל כך טוב

3. הילדים מתולללים ומרעיזים

4. לא יודעת

48. האם לדעתך הארוחות הניתנות בבית הספר מאימות לכל החלמידים או דווקא

לילדים מטופחות מרובות ילדים או מאופחות במעמד כלכלי גבוה או נמוך?

1. לכל הילדים (לפוקדו לסמל 9 בטאלה 9- ולעבור לטאלה 50)

2. למטופחות מרובות ילדים

3. למאופחות במעמד כלכלי נמוך בלבד

4. למאופחות במעמד כלכלי גבוה בלבד

5. למאופחות בהן האם עובדת

6. אחר, ציין

7. לא יודעת

49. מדוע, לדעתך, אין הארוחות מתאימות לכל הילדים?

1. האוכל אינו טוב למדי

2. ילדים מטעמד נמוך אינם מתנהגים כראוי בשעת הארוחה

3. ילדים ממעמד כלכלי גבוה יכולים לאכול בבית

4. ילדים ממעמדות אחרות אינם זקוקים לטרוח

5. לא יודעת

6. אחר, ציין

9. (הארוחות כן מתאימות לכל הילדים)

50. האם לדעתך, השתתפות הילדים בארוחות בבית הספר מקטין את הוצאות המשפחה

על האוכל?

1. כן

2. לא

3. לא יודעת

51. האם את חושבת שרצוי לבטל או להקטין את החטלום בעד הארוחות לכל

החלמידים או לחלק מהם?

1. לבטל חטלום לכל החלמידים

2. לבטל חטלום לחלק מהחלמידים

3. להקטין חטלום לכל החלמידים

4. להקטין חטלום לחלק מהחלמידים

5. להשאיר את החטלום כפי שהוא

6. לא יודעת

7. אחר, ציין

(למוקד: את הטאלות 52-54 יש לטאול רק לבבי ילדים יולא אכלו במסעדה בטנת תול"ה
(לפי התשובות לטאלות 6, 13-14)

52. אילו היו מבטלים את התלילות בעד הארוחות בבית הספר האט היית רוסמת את

?

טט הילד

1. בן

2. לא

3. בתנאי זיקוטרו זברים אוריים

4. לא יודעת

53. אילו היו נוחנים בבית הספר אוכל טוב יותר, האם היית טולחת את
טט הילד

לארוחות?

1. כן

2. לא

3. בתנאי שהחלטום יבמל או יוקטן

4. לא יודעת

54. באיזה חנאים חטלוי את ילדייך לארוחות בבית הספר?

(למוקד! החל מטאלה 55 זאילך לוחול לבבי כל הילדים - האוכלים והלא-אוכלים)

55. אילו שינויים היית מציעה לטיפור המסעדה בבית הספר?

56. האט הילדים חלק מביאים אחס אוכל לבית הספר?

1. כן, כל יוט

2. כן, לפעמים

3. לא

57. האם נראה לך ש _____ רעב לטהוא חוזר מבית הספר
טט הילד

1. כן

2. לא

3. רק בימים טהוא נטאר בבית הספר עד לזעה 4

4. לא יודעת

58. האם היית רוצה ש _____ יאכל במטערת בית-הספר בטנה הבאה?
טט הילד

1. כן

2. לא

3. לא יהיה באוחו בית הספר בטנה הבאה.

59-61. האם _____ אוכל את הארוחות הבאות, ובאיזו טעה?
טט הילד

כך אוכל בבית	כך אוכל בבית אחר	כך אוכל בבית'ס	טעה	לא אוכל	
1	2	3		9	59. ארוחת בוקר
1	2	3		9	60. ארוחת צהריים
1	2	3		9	61. ארוחת ערב

62. מהי הארוחה העיקרית של הילד?

1. ארוחת בוקר

2. ארוחת צהריים

3. ארוחת ערב

4. אחר, מה? _____

63. נא טרם את הכנסות המטפחה (ברוטו) מן הסוגים הבאים:

(לפוקד: אם אינה מוכנה לפרט את ההכנסות נטה לקבל הערכה על גובה הכנסות המטפחה)

- 1. מזכורת האב _____
- 2. מזכורת האם _____
- 3. מזכורת ילדים _____
- 4. קיצבאות סעד _____
- 5. קיצבת מחפחות מרובות ילדים _____
- 6. קיצבה אחרת מב"ל _____
- 7. אחר, טרם _____
- 8. אחר, טרם _____
- 9. סה"כ הכנסות _____

הודעה רבה לך

הערות הפוקד: _____

סם הפוקד: _____ חאריך: _____

האלון לילד

מספר הטלון

64. האם אכלת במסעדה בית הספר השנה?

1. כן

2. לא (לפוקדו לעבור יטו לשאלה 70)

65. האם הארוחה במסעדה מטביעה אותך?

1. כן

2. לא

66. האם אכלת במסעדה גם בטנה הקודמת? אם כן, האם נהנית יותר הטנה או

בטנה שעברה במסך הארוחה במסעדה.

1. נהנית יותר הטנה. למה? _____

2. נהנית יותר בטנה שעברה, למה? _____

3. נהנית באותה מידה

9. (לא אכל בטנה שעברה)

67. האם זמן הארוחה מטטיק לך לאכול בנחה ולא בחסזון?

1. כן

2. לא. כמה זמן אחה צריך? _____

68. האם אחה מרוצה מהעובדה שהמורה אוכל יחד אתך בטולחן?

1. כן, מדוע? _____

2. לא, מדוע לא? _____

3. המורה לא יוטב יחד אחי ליד הטולחן. האם היית רוצה שהוא יאכל

אחכם? _____

69. מה היווטינו לילך עט המורה בשעת הארוחה?

70. אימה אחת מעדיף לאכול ארוחה-צהרים, במסעדה או בבית?

1. במסעדה, למה?

2. בבית, למה?

71. האם היית רואה לאכול במסעדה בבית"ס בזונה הבאה?

1. כן, למה?

2. לא, למה לא?

3. לא אהיה באותו בית"ס.

היו מספר שאלות במבחן המוקדם שלא חופיעו במבחן הסופי

שאלות אלו מצוינות להלן:

1. האם נמצאת הכתובת הנחונה?

1. כן

2. לא. ציין מה עשית למציאת המקום

2. האם המ-פחה גרה בכתובת הנחונה?

1. כן

2. לא, אך אותרה הכתובת הנכונה

3. לא, וגם לא אותרה הכתובת הנכונה

3. האם אדם נוסף, עזר למרואיין להשיב על השאלות?

1. כן

2. לא

4. מדוע נדרשה עזרת אדם נוסף?

1. קשיים בהבנת השאלות

2. חוסר טפה משוחפת עם הפוקד

3. אחר, ציין _____

5. פרטים על ההורים

שם פרטי	מצב משפחתי	שנת לידה	יבשת לידה	שנת עליה	משלח יד
1. האם					
2. האב					

6. פרטים על ייחור בני מוסק הבית

שם פרטי	יחס קירבה למרואיין	נח לידה	עימוק (1. עובד 2. לומד 3. עובד ולומד 4. נמצא בבית)
1.			
2.			
3.			
4.			
5.			

7. הוסלת ההורים

סוג בית ספר אחרון בו למד	האם	האב
1. לא למד כלל בבית ספר		
2. בית ספר יסודי		
3. ישיבה - חדר		
4. בית ספר חיכון		
5. בית ספר הקלאי		
6. בית ספר מקצועי		
7. בית ספר גבוה		
8. אחר, ציין _____		

8. האם ידוע לך שבבית הספר בו לומד _____ נחתנות ארוחות לילדיה?
שם הילד

1. כן

2. לא

9. האם מעת פעם נחתנים ארוחות לתלמידים בבתי ספר בארץ?

1. כן

2. לא (ליוקד; הסבר לז: ה מהו ירות הוזנה ועבור ל. אלה 28)

10. האם _____ ה'תתף אי פעם בארוחות בבית הספר בו הוא

שם הילד

לומד או למד בעבר?

1. כן

2. לא (ליגור ל'אלו 11)

11. באיזה זמנים ובמך כמה זמן התחף בארוחות?

שם הילד

שנה | מך זמן (בחודשים)

א. לפני טנת ת"ל"ב

ב. ת"ל"ב

ג. ת"ל"ג

ד. ת"ל"ד

12. בינה האחרונה בה אכל, כמה גילמתם לחודס בעד הארוחות?

13. האם לדעתך סכוס זה הוא:

1. גבוה מאוד

2. גבוה

3. התאלוט סביר

4. נמוך

5. נמוך מאוד

14. האם יי' לך ילדים אחרים שהתחפו בארוחות בבית הספר בו הם לומדים

או למדו בעבר?

1. כן

2. לא

15. כמה ילדים, פרט ל _____, אכלו בבית הספר?

שם הילד

16. מהי הסיבה כדווקא הילד(ים) הלומד(ים) בבית ספר

ללא בית הספר

אינו/אינם אוכל(ים) בבית הספר? (אם ריח יותר מן זכה אחת).

1. איך לכך סיבה מיוחדת

2. הילד אינו רוצה/הילדים אינם רוצים

3. המסעדה בבית ספר זה גרועה יותר. מדוע?

4. האוכל בבית ספר זה גרוע יותר. מדוע?

5. התלום גבוה יותר מאשר בבתי ספר אחרים

6. הילד(ים) לא התקבל(ו)

7. אחר, ציין

8. לא יודעת

17. מדוע אינו רוצה לאכול בבית הספר?

1. האוכל אינו טעים לו

2. אינו אוהב לאכול בחדר האוכל בגלל הרע והצפיפות

3. אחר, ציין

4. לא יודעת

18. האם את רוצה להילדים לך יאכלו בבית הספר?

1. כן

2. לא

19. מדוע אינך רוצה?

1. התלום גבוה מדי

2. האוכל הניתן בבית הספר אינו טוב למדי

3. כמות האוכל הניתנת בבית הספר אינה מספקת

4. אני מעדיפה שהילדים יאכלו בבית עם המשפחה

5. הצורה בה מתנהלות הארוחות אינה נראית לי

6. לא יודעת

7. אחר, ציין

20. היכן אוכל _____ ארוחת צהריים בזמן שיט חופש בבית"ס?

טס הילד

1. באותו מקום בו הוא אוכל בימי הלימודים
2. בבית עם המשפחה
3. בבית, אבל לא יחד עם יתר בני המשפחה
4. אוכל אצל קרובים
5. אוכל אצל יכנים
6. לא אוכל כלל
7. אחר, ציין _____
8. לא יודעת

21. האם המשפחה אוכלת בדרך כלל יחד?

1. כן, שלו: ארוחת ביום
2. כן, יתי ארוחת ביום
3. כן, ארוחת אחת ביום
4. כן, לפעמים
5. בדרך כלל לא
6. לא

22. איזה מן הארוחות הבאות אוכל _____ עם המשפחה?

טס הילד

1. ארוחת בוקר
2. ארוחת צהריים
3. ארוחת ערב
4. אחר, ציין _____
5. אף ארוחה

23. כמה ארוחות בריות אוכל _____ בדרך כלל במשך

טס הילד

השבוע? _____

24. האם חרצי לילוח את ידלייך לארוחות לאחר סיבוצעו הסינוויים עליהם

ספרתי לך עכשיו?

1. כן

2. לא

3. עדיין לא יודעת

25. האם חרצי לבוא לפגישה עם מנהל בית הספר, לסימוע ממנו על סינוויים אלה?

1. כן

2. לא, מדוע?

3. לא יודעת
